مەولانا لە "نەی نامە" دەیەوێت چیمان پێ بڵێت؟ ... هەڵمەت عوسمان

پێشەکی وەرگێڕ:

تێگەیشتن لە مانای ناوەوەی دەقەکانی مەولانا، کارێکی هەروا سانا نییە و ئاسان خۆی نادات بە دەستەوە، سەرەڕای ئەوەی ئەمەش بەم کەمە پاشخانە مەعریفییەی هەمانە، ئەوە هەر هیچ! بەڵام دەکرێ ئەوە وەک هەوڵێکی سەرەتایی سەیر بکرێ و بتوانرێ بۆ داهاتوو؛ ڕوونتر و وردتر لەسەری بدوێین. ئەمە لە زۆر شوێن لە پێناو ئەوەی خوێنەری ئەو دەقانە، باشتر پەی بە ناوەڕۆکی دێڕە شیعرەکان ببەن، هەوڵمان داوە؛ وەرگێڕانێکی سادە و لەهەمان کاتیش قوڵی بۆ بکەین، بۆ ئەوەی جوانی مانای دەقەکان نەشێوێن. وەرگێڕانەکەشمان لە ژێر ڕۆشنایی لێکدانەوە و شیکردنەوەی "د.کەریم زەمانی"یە، کە یەکێکە لە مولانا ناسە بەناوبانگەکانی ئێران.

شیعری "نەی نامە" کە لە هەناوی عیرفانی و گەڕانەوە بۆ زاتی حەق(خودا)؛ سەرچاوەی گرتووە، یەکێکە لە شیعرە ناسک و چێژبەخشەکانی مەولانا و هەندێک لە شیکەرەوانی ئەو شیعرە، بە لوتکەی شیعری مەولانای دادەنێن و دەڵێن: مەولانا بەو شیعرەی، نیشانیداوە گەیشتووە بە پلەیەکی زۆر بەرزی مەعریفی و خوداناسی.

خوێندنەوەی شیعرەکانی مەولانا، سەرەڕای ئەوەی چێژێکی ڕۆحی هەیە و بە خوێندنەوەیان ئارام دەبیتەوە و لەم دونیای پڕ لە کێشمەکێشە؛ تاوێک دووردەکەوینەوە و خۆمان ڕادەستی ساتە عیرفانییەکانی دەکەین. هەروەها لەلایەکی دیکەش؛ دەتوانرێت سود لە پەند و ئامۆژگارییەکانیشی وەربگرین و لە ژیانی ڕۆژانەمان و لە مامەڵەمان لەگەڵ دەوروبەر؛ کاری پێ بکەین.

دیارە دونیای عیرفان بەخۆی؛ دونیایەکی تەواو سەربەخۆ و پڕ زەمزەمەیە و بۆن و بەرامەیەکی تایبەتی هەیە، تەنها ئەوانە دەتوانن بەشی خۆیانی لێ ببەن، کە خاوەنی ڕۆح و بیرکردنەوەی عیرفانین و ئامادەیی ئەوەیان تێدایە؛ ڕۆبچنە ناخی خۆیان و لەگەڵ دنیا ناسکەکەی "بێدەنگیی" ئاوێزان ببن.

"نەی نامە" چیرۆکی دووریی و جیابوونەوی مرۆڤە؛ لە بنەڕەت و یەکەمین شوێنگەی ژیانی خۆی. مرۆق؛ هەر ناڕەحەتییەک بچێژێ؛ لەم دوورکەوتنەوەیە سەرچاوەی گرتووە. هاتنی مرۆق لە دونیایەکی کراوە

و تەواو پڕ لە خۆشی و ئازادییەکی بە مانای وشە ڕەها، بە دونیایەک دەست بە هەر شتێک دەبەیت و هەنگاو بە هەر شووێنێک هەڵدەنیت، سنورێکی بەدەوردا کێشراوە، خۆی لە خۆیدا، توشی خۆخواردنەوە و خەم و ڕەنجکێشانت دەکات. دونیایەکی ماددی، کە هەموو شتێک سەرەتا دەبێت تاقیبکرێتەوە؛ ئینجا بەرەوڕووی بڕۆیت؛ جگە لە ترس و گومان هیچی دیکەی لێ سەوزنابێت… تۆ سەیرکە؛ لەم سەرزەمینە مادییەی تێیداین، کاتێ لە شوێنگەی خۆمان هەڵمان دەکەن و ناچارمان دەکەن بڕۆین بۆ شوێنگەیەکی دیکە، تا ساتی گەڕانەوەمان، هەمیشە خەون بە شوێنی لەدایکبوون و ژیانی یەکەممان دەبینین و ئامادەی هەر کارێکین تا بگەڕێینەوە. ئەمە نمونەیەکی سادەی دنیایی بوو…. بەڵام تۆ وەرە ئەم نمونەیە بگشتێنە بە سەر هەڵکەندنی مرۆڤ؛ لە دنیای بەهەشتیی؛ بۆ دنیای زەمینیی! ئاخۆ لەوەها دۆخێکدا؛ ئەگەر تاوێک بیری لێبکەینەوە، چ ئاواتگەلێکمان تیا چەکەرە دەکات و چ خەمێک دەرونمان داگیردەکات؟!

بۆیە بەوپێیەی شوێنگەی یەکەمینی مرۆڤ؛ دنیایەکی دیکە بووە و زۆر خۆشتربووە لەم دنیایەی ئێستا تیای دەژین، ئەوە هۆکارە؛ کە مرۆڤ هەمیشە لە ناڕەحەتی دەژی و تا گەڕانەوەی هەست بە ئارامیی ناکات.

مەولانا؛ بۆ ئەوەی ئەم دیمەنەمان لە بەرچاو ڕوونتر بکاتەوە، هاتووە چیرۆکێکی واقیعیی و نزیک لە مرۆڤی داتاشیوە، ئەویش؛ هەڵبڕینی قامیشە، کاتێ تۆ پارچە قامیشێک دەبڕیت و لە قامیشەڵانی جیادەکەیتەوە، سەیردەکەیت هەرکات فوو بە قامیشەکەدا دەکەیت، ئاوازێکی غەمگین و دڵسۆزی لێ پەیدا دەبێت. مەولانا هاتووە. ئەم ئاوازەی بە تاسەی مرۆڤ چواندووە بۆ گەڕانەوەی بۆ شوێنگەی خۆی؛ بە جۆرە هی نەی قامیشەڵانە و هی مرۆڤ؛ ئەو بەهەشتەیە کە لەوەی هاتووە.

١_ بشنو این نی چون حکایت می کند   از جدایی ها شکایت می کند

گوێ لە نەی) بگرە؛ چۆن باس لە دووریی دەکات و سکاڵا دەکات لە دەست لێکجیابوونەوە و ئێژانی لێکدابڕان.[نەی: وێنای کەسێکی تەواو و پێگەیشتوو و ڕەسەنە. ئەوەی کە ‘نەی’ هێمایەکە لە بونی مرۆڤ، بۆچونێک هەیە پێش لە مەولاناش؛ لە لای سۆفییان بەکارهێنراوە. ئەو ڕستەیە شێخ ئەحمەدی غەزالی لە (رسالە بوراق)؛ لە شوێنێک بەرانبەر ‘نەی’ ئاماژەی بە(=قصب : دارێکی باریک، ناواخنەکەی بەشبەت و کلۆربەت. لولەکی باریکی ناوبەش)کردووە، ئەوەش بە هێمای جەوهەر و نیهادی مرۆڤ داناوە. شیکەرەوانی مەسنەوی دەڵێن: ناکرێ دوودڵ بین کە ‘نەی’ بە شێوەیەکی گشتی بە’ڕۆح’ی وەلی یا مرۆڤی پێگەیشتوو

ناودەنرێت، کە بە هۆکاری دابڕان لە "قامیش"، واتا ئەو جیهانە ڕۆحانییەی لە پێش جیهانی ماددی بوونی هەبووە و ئەوێ نیشتمانی ڕەسەنی بووە. واتا ئەو دەنگە پڕ سۆز و ناخ هەژێنەی لە نەی دەبیسترێ، بە هۆکاری دابڕانییەتی لە ئەسڵ و نیشتمانی خۆی. بە واتایەکی دی؛ شاعیر ‘نەی’ وەک ڕەمزێک بەکارهێناوە، تا بڵێ ئەو ناڵەناڵ و ئاگرەی ناخی من، تاسەی گەڕانەوەمە بۆ دیار و نیشتمانی حەقیقییم، کە جیهانی ئەودیوە و گەیشتنە بە زاتی حەق، کە مەبەست لە خودایە، چیڕۆکەکەی دەگەڕێتەوە بۆ ئەوساتەی باوکە ئادەم لەوێ دەرکرا و هێنرایە جیهانی ماددی ئەم دونیایە]

٢_ کز ن َیستان تا مرا ب ُبریدەاند
در نفیرم مرد و زن نالیدەاند

لەو ڕۆژەوەی کە منیان لە سەرچاوەکەمەوە(قامیش) دابڕی، ژن و پیاو لە تاو ئازاری ناڵەناڵی من؛ لە ناڵەی ڕۆح ئەنگێوی خۆیان، سەر بادەدەن، هاوشێوەی من دەناڵێنن بۆ دەردی دابڕان. [لەگەڵ ئەوەی مانای بەیتەکە سادەیە، بەڵام کۆمەڵێک لە شیکەرەوانی مەسنەوی، وای دەبینن مانای ئەو بەیتە زۆر قوڵترە لەوەی ئاوا لێی بڕوانرێ، ئەوان بە خاکێکی بەردەڵانیی دادەنێن. لەوە دوورە کە مەولانا خۆی هەروا بەو شێوە سادە و بێدەنگییە لێی ڕوانیبێ. مەبەستی بەیتەکە: لە کاتێکدا ڕۆحی پاکی ئادەم، لە پلەی ب□□ای لای خودا؛ بۆ ئەم جیهانە ماددییە ڕاگوێزرا، هەردەم خەمبارە و تاسەی گەڕانەوە بۆ بونی ئەسڵی خۆی دەکات]

٣_ سینە خواهم ش َر ْحە ش َر ْحە از ف ِراق تا
بگویم شرح ِ درد ِ اشتیاق

دڵێکم دەوێ کە لە ئەنجامی ئازار و سۆزی دابڕان، لەت لەت و ئەنجن ئەنجن بووبێ. تا باسی دەردی تاسەباری خۆمی بۆ بکەم. [چونکە هەمیشە هاودەرد و هاوخەمەکان لێک تێدەنگ]

٤_ هر کسی کو دور ماند از اصل خویش
بازجوید روزگار وصل خویش

هەرکەسێ لە بنەچە و بەنەڕەتی خۆی دوور بکرێتەوە، لە کۆتاییدا دەکەوێتەخۆ و پەلوپۆکردن، هەمیشە باسی ڕۆژانی بەیەکگیشتنەوەی خۆیانی لەسەرزارە و دەیڵێتەوە، تا دەگاتەوە بەو. [ئەو بەیتە بە تەواوی باس لە هەموو بوونەوەرەکان دەکات، بە تایبەت مرۆڤ. مەولانا لە یەکێک لە بەرهەمەکانیدا دەڵێت: … عەجەب سەختی و دژواریی و غەریبی ئەوەیە؛ دڵۆپێک لە بیابان یا لە دەشت یا لە ناو ئەشکەوتێ

تەنیابێت، لە کاتێکدا توخمی دەریا ئەو دڵۆپە ئاوەیە. ئەو دڵۆپە؛ بێ دەست و پێ؛ بێ پێ و پێڵاو، دەستی بێ دەست کێش… یار لە شەوقی دەریا هەدا نادا و غلۆر دەبێتەوە و بیابان تەی دەکات و بە شەوقەوە بەرەو دەریا و بەرەو تێکەڵبوون بە بونی خۆی پەلدەکوتێ.
گەڕانەوە بۆ سەرەتا و بنەڕەت دوو جۆرە: یەکێک گەڕانەوەی سەربەست و "بە مەیلی" ، ئەوەی دی گەڕانەوەی زۆرەکی "بەزۆر" . گەڕانەوەی سەربەست ئەوەیە دەروێش هاوڕێ لەگەڵ ڕێنوێن —شێخ- ڕێگای پاککردنەوەی نەفس دەگرێتە بەر و دەگات بەو ئاستەی نەفسی خۆی پاکدەکاتەوە و لە ڕووە مەعنەوییەکە بەزاتی حەق دەگات و حەقیقەتی بۆ ڕووندەبێتەوە. گەڕانەوەی زۆرەکی؛ ئەوەیە تەنها بە مەرگی ڕاستەقینە دەگەڕێتەوە بۆ لای خوداوەند]

٥_من بە هر جمعیّتی نالان شدم جُفْتِ بَدْحالان و خوش حالان شدم

من بۆ ئەوەی هاودەمێک بدۆزمەوە و لە لای ئەو باسی حاڵی خۆم و دەردی دابڕانی بۆ بکەم، ڕووم لە هەموو کۆڕ و کۆبونەوەیەک کرد و ناڵاندم. هەم لەگەڵ ئەوانەی ئاستی تێگەیشتنیان کەم و لە ئاستێکی نزمدایە، هەم لەگەڵ ئەوانەش کە تێگەیشتوون و درک بە شتەکان و □وداوەکان دەکەن، حاڵی خۆمم بۆ ڕوونکردنەوە.
[دەبێ لەم دێڕە شیعرە ئاماژە بە هەر دوو چەمکی (خوش حال) و (بدحال) بکەین، ئەویش بە خوێندنەوەی دێڕی دوای ئەم دێڕە، بۆمان ڕووندەبێتەوە، کە مەبەست لەم دوو چەمکە چییە، چونکە خوێنەر کاتێ ئەم دێڕە شیعرە دەخوێنێتە، وا هەست دەکا، کە مەبەست لە (خوش حال) کەسێکە کە هەمیشە کەیفی سازە و لە باروگوزەرانێکی باش دەژی و کەمو کوڕییەکانی ژیانی کەمە، بە پێچەوانەشەوە(بدحال) کەسێکە کە باروگوزەرانی ناجۆرە و هەمیشە غەمبار و ناتەندروستە. بەڵکو وانییە و بەم مانایەی خوارەوەیە: "و."
خوشحال: لێرەدا بەمانای کەسێک دێت، لەگەڵ بیستنی هەر دەنگ یا ئاوازێک، دەرگای مەعریفەتی ناخی دەکرێتەوە و هەستی دەجوڵێ، لەگەڵ بینینی هەر ناڕێکییەک، هەڵوێست وەردەگرێ.
بدحال: مەبەست لە کەسێکە، کە هەمیشە ئامادِەباشی تێدایە بۆ کاری خراپ و بەدکرداری، چونکە لە ناخی دا، کۆمەڵێک سیفاتی دژ بە ژیان و ژیان دۆستی هەڵگرتووە.

٦_هر کسی از ظنّ ِ خود شد یارِ من
از درونِ من نجست اسرارِ من

هەرکەسێک بە پێی تێگەیشت و گومانی ناخی خۆی بووە هاوڕێ و هاودەم و هاوڕای من، کەسیان لەگەڵ نهێنی دەرون و ناخی من هاوڕا نەبوو.]

یەکێک لە عاریفان دەڵێت: لە گوماندا؛ خەیاڵ لەدایک دەبێت و یەقین بە ڕووماندا دەکرێتەوە. دکتۆر "فروزانفەر" لە دوو ڕووەوە ئەو بەیتەمان بۆ ل□ک□داتەوە و دەڵێت: یەکەم ئەوەیە کە 'نەی' گوستنەوە بە ڕووکەشی دەکات: دەکرێ شکایەتی نەی؛ وا دابنێین لەو لایەنەوەی کە هەر گوێگرێک دەیوێت نەوای 'نەی'، بە پێی حەز و ئارەزووی ئەو بێت و لەگەڵ حاڵی ئەو بێتەوە کە تێیدایەتی، بەڵام تا ئەو ئاستە هاوشان نەبێت و ئامانج نەپێکێ، لە کاتێکدا دەکرێ لەوە باشتربێ کە دەژەنرێ.
ڕووی دووەم: ئەوەیە؛ 'نەی' مانایەکی خواستراوی هەیە بۆ خودی مەولانا خۆی، بەوەی کە ئەگەر وا دابنێین شکایەتی مەولانا دروستە و لە جێی خۆیەتی، چونکە مولانا خەڵکی ڕۆژگاری خۆی بەباشی نەناسیوە. دووڕووان و دڵ داخراوەکان ڕەخنەی لێ دەگرن و نووسراو و بەڵگەی بەڕوودا دەدەنەوە و ناوی دەز□□ن□ن؛ بەوەی کە نەی و حاڵگرتن و جەزبە بە زیادکراوی دینی دەزانن، چونکە هاوڕێ و دۆستە نزیکەکانی لەو ئاستەنەبوون؛ ئاستی پلە و پایەی مەعنەوی ئەو درک بکەن، حەقیقەتی پێگەی مەولانا تەنها شەمسی تەبرێزی و صلاح الدین و حسام الدین، کە لە یارانی نزیکی ئەو بوون، درک پێ دەکەن.
حکیم سەبزەواری لە مانای ئەو بەیتەدا، تێڕوانینێکی قوڵتری هەیە، ئەو دڵنیایە لەوەی هەر کەسەو بەپێی ئاستی ئەو توانا و هێزەی هەیەتی لە ناسینی خودا سودمەند و بەهرەمەند دەبێ، لەبەرئەوە مرۆڤی کامڵ لەو ڕووەوە کە ئاوێنە نمای خودایە؛ درەوشانەوەیەکی تەواوی ناو و سیفاتەکانی خودای تیا دەبێت. وە خودا لە ڕۆژی فەسڵان، خودا نوور و درەوشانەوەی خۆی بەسەر هەموو خەڵکیدا پەخش دەکات، ئەو درەوشانەوەیەش بە پێی ئاستی ناسین و نزیکی بەندە لە زاتی خودا، بەهێزیی و لاوازی هەیە.]

٧_ سرِّ من از نال□ من دور نیست لیک چشم و گوش را آن نور نیست

هەرچەند ڕازەکانی دەرونم لە ناڵەناڵەکانم؛ شاراوەنییە و لێک جیا نین و دەگاتە گوێی هەموو کەسێک، بەڵام نە چاوی بینینیان هەیە و نە گوێشیان توانای بیستن، تا پەی بە نهێنییە شاراوەکانی من ببەن.
[ئەو بەیتە وەڵامی پرسیارێکی سەختی داوەتەوە. وەک ئەوەی کەسێک پرسیبێتی: ئەی حەزرەتی مەولانا؛ بۆ گەیشتن بە نهێنی دەرونی پیاوانی خودا و عاریفان؛ ئەگەر ڕێگایەکی سادە نەدۆزرێتەوە، کەواتا ڕێگای گەیشتن بە خەزێنەی نهێنییەکانی و چاوگەی نورەکان، لە کوێوەیە؟! وەڵام: نهێنی دەرونی من لە قسەکانم جیا نین، چونکە قسە هاوشێوەی ئاوێنەیە و نهێنی دڵ ئاشکرا دەکات، بەڵام چاو و دڵی خەڵکە سادەکە، نوری مەعریفەتی نییە، تا بتوانن لە ڕێگای قسەی

ئەولیایان، پەی بە حاڵیان ببەن.]

۸_ تن ز جان و جان، ز تن مستور نیست لیک کس را دیدِ جان دستور نیست

بەو ناونیشانەی کە جەستە و ڕۆح پەیوەستن بە یەکەوە و هیچ یەکێکیشیان ئەوی دیکەیانی دانەپۆشیوە و نەیشاردووەتەوە، بەڵام هیچ کەسێک مۆڵەتی ئەوەی نییە کە ڕۆح ببینێ، واتا ئەوانەی کە دیلی لاشەن و لە جەستەدا، هەموو شتێک دەبینن، ناتوانن ڕۆحی پاک و خاوێن درک بکەن. [ئەنقەرەوی باوەڕی وایە مرۆڤە کامڵەکان، کە درەوشاوەی خودان، دەڵێن: نهێنی دەرونی ئێمە، لە قسەکانمان دوورنین و لێک جیانین، ڕێک وەک جەستە و ڕۆح، کە یەکدیان دانەپۆشیوە، بەڵام هیچ کەسێک ناتوانێت ڕۆح ببینێ.
ئەکبەرئابادی دەڵێ: ئەو بەیتە؛ ڕەنگدانەوە و تەواوکەری بەیتی پێش خۆیەتی. کەواتا ‘ناڵەی نەی’ وەک جەستەیە و نرخی جەستەی بۆ دادەنرێ، ‘سڕی ناڵەی نەی’ش مانای ڕۆح دەگەیەنێت. کەواتا لەبەرئەوەی ڕۆح بە هیچ کام لە هەستەکان، هەستی پێ ناکرێ ودرک ناکرێ، کەواتا سڕی ناڵەکەشی بەهەمان شێوە هەستی پێ ناکرێ.
دکتۆر فروزەنفەریش دەڵێت: ئەم بەیتە وەک بەڵگەیەک وایە بۆ بەیتی پێشوو، کە سڕ و ڕازی دڵ؛ لە ناڵەناڵەکەیەوە بۆ دیاردەکەوێت. لەو ڕووەوە “ناڵە” وەک جەستە و “ڕاز” وەک ڕۆحە، کە هەم جووڵێنەری ناڵەیە و هەم ئاشکراکەری ئەوە، بەڵام هیچ چاو و گوێچکەیەک؛ لە سڕی دڵ سەر دەرنابەن. لەبەرئەوەی کە ڕۆح؛ جووڵێنەری جەستەیەم و جەستە دەرکەوتەی ڕەفتارەکانی ئەوە.
نیکلسون دەڵێت: بەو شێوەیەی کە ڕۆح لە جەستە شاردراوەتەوە، ڕازی دەرونی ئەولیای خواش، لەلای خەڵکی ئاسایی شاردراوەتەوە.]

۹_ آتش است این بانگِ نای و نیست باد هر کە این آتش نَدارد نیست باد

ئەو دەنگەی لە نەی دێت؛ لە ڕاستیدا ئاگرە. واتا وتەی گەرم و ئاگرینی ئەولیای خودایە، بە گشتی با و ئارەزوو گەلێکی نەفسانی نین. وە هەر کەسێک ئەو ئاگرەی نەبێت، بوونی نەبووە. [زۆرێک لە شیکەرەوان؛ وای دادەنێن کە مەبەست لە “بانگِ نای” خوازەیە بۆ جەزبە و حاڵ… “نیست باد” لە نیوە دێڕی یەکەم و دووەم ڕەگەزدۆزی تەواوە، چونکە لە دەربڕین و ژمارە و شوێنی پیتەکان؛ وەک یەکن، بەڵام لە مانادا جیان. هەروەها زۆرێک لە شیکەرەوان؛ لەوانە ئەنقەرەوی و بەتیع و نیکلسون؛ بۆ “نیست باد” لە نیوەدێڕی دووەم، شێوەیەکی دیکەی هەیە، لەوەی کە مانای لەعنەت و نەفرین ناگەیەنێت.

بەڵکو مەولانا دوعا دەکات؛ کە لوتفی ئیلاهی، کەسانێک کە گوێ لە وتەکانی ئەو دەگرن، توانای ئەوەیان هەبێت بە مەبەستی با□□ی □□گای ئەولیای خودا بگەن.]

١٠_ آتش عشق است کاندر نَی فتاد جوشش عشق است کاندر مَی فتاد
ئەگەر نەی؛ دەکەوێتە ناڵە ی پڕ سۆزی هەڵقرچاویی، بە هۆکاری ئاگری عیشقە؛ کە لەناویدا بڵێسەی سەندووە و بوونی ئەو دەنگە غەمگینەش هی ئەوەیە. وە ئەگەر بادەشی تێدا دێتە کوڵ و هەڵچوون، هەر لەبەر ئەو جۆش و هەڵچوونی عیشقەیە. [ئەو بەیتەی سەرەوە لەسەر باوەڕ و بناغەی ئەفڵاتوونی بیناکراوە، کە عیشق بۆ هەموو دروستکراوان ڕەوێن و دەردە. بەو مانایەی هەر یەکێک لە دروستکراوان، ئارەزووی گەیشتن بە پلە و پایەی بەرزتر لە خۆی دەکات، وە بوونی جوڵە و پەلوپۆکردنی بوونەوەران، گەیشتنە بە کەمال. "عِشْق لە عَشْق"ەوە هاتووە، واتا پێکەوەنووسان یا تێکئاڵان. لەبەرئەوەش بەو گیایانەی لەوانە "لاولاو"؛ پێیان دەوترێ"عَشَق"، بۆ؟ چونکە بە قەدی ئەو درەختانەدا هەڵدەگەڕێن و دەچنە سەرەوە؛ کە لە نزیکیانەوەن. بەڵام سەرەڕای ئەوەش "عشق" نە لە قورئان و نە لە کتێبە مەزهەبییەکان نەهاتووە. هەرچەندە لە هەندێ دانراو و نووسراوی دیکەی لێکۆڵەرەوانی دینی باسکراوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا نەهاتنی وشەی "عشق" لە دانراوە مەزهەبییەکان، بەڵگە نییە لەسەر خراپی "عشق"، بۆ؟ چونکە ئەو وشەیە لە بەیتەکانی سەردەمی جاهیلیی عەرەبیش بەرچاو ناکەوێت نووسرابێت. لێرەدا ئەفلاتون دڵنیایە عیشق پردی پەیوەندی نێوان خودا و مرۆڤەکانە و ئەو بۆشاییە پڕ دەکاتەوە. نامەی شەشەمی 'اخوان صفا' لە بەشی 'عیشق' کۆکراوەتەوە تێیدا هاتووە: لێرەدا دەبینرێ قسەی دانا و عارفان، لە بارەی پێگە و گرنگی عیشق]

١١_نی حریفِ هر که از یاری بُرید پَردهایش پردهای ِ ما دَرید
مرۆڤی پێگەیشتوو لە هەموو لایەنێکەوە، هاوشێوەی 'نەی'، نەوای ئیللاهی دەچڕێت و هاودەم و هاوڕێی ئەو کەسانەش دەکات، کە خۆیان بە تەواوی لە دونیا دابڕیوە. ئەو سۆز و ئاوازەی لە نەی دەبیسترێ؛ دەبێتە هۆکاری خاوێنکردنەوەی نەفس و پەردەی ئارەزووە دنیاییەکان دادەدڕێنێ و لایان دەدات.

١٢_ همچو نَی زهری" و تِریاقی که دید؟ همچو نَی دمساز و مشتاقی که دید؟
کەسێک تا ئێستا شتێکی بینیوە، لە هەمان کات ژەهریش بێت و دژە ژەهریش بێت هاوشێوەی 'نەی'؟ ڕوونە کە نەبینراوە. وە ئایە کەسێک

شتێکی بینوە هاودەم بێت و موشتاقیشی بیت؛ هاوشێوەی نەی؟ دیسان ڕوونە کە نەبینراوە. [هەر بەو شێوەیەی زاتی خودا بە سیفەتەکانی توڕەیی و نەرم و نیانی وەسفکراوە و یەکێکن لە ناوەکانی خوداش. بە هەمان شێوە مر□قی پێگەیشتوو ئەو دوو سیفەتەی تێدایە. بەرانبەر خەڵکانێکی گەندەڵ و خراپەکار؛ ژەهرە و بۆ ئەوانەشی ئەهلی چاکەکارییین، دژە ژەهرە. هەڵبەت بۆ دەستەی یەکەم، دەکرێ هەم ژەهربێت، هەم دژەژەهر، بۆ ئەوانەی بەیانی لێکدا بڕان دەدەن؛ ژەهربێت، بەوەش مژدەی گەیشتن بە یەک و لێک نزیکبوونەوەیان پێ دەدات، دەبێتە دژەژەهر.]

١٣_ نی حدیثِ راهِ پُر خون می کند قصەّهایِ عشقِ مجنون می کند
‘نەی’ لە بارەی ڕێگای پڕ خوێنەوە قسە دەکات. واتا مر□قی پێگەیشتوو قسە لەبارەی ڕێگای پڕ مەترسی و کشە و سەر بەگۆبەندی عیشقی ڕەببانی دەدوێت. وە بەسەرهاتی عاشقە گیانپاک و مەجنون ئاساکان دەگێڕیتەوە. [” ڕێگای پڕ خوێن” خوازەیە بۆ مەرگی سەربەست… دەتوانی بۆ تێگەیشتنی زیاتر بگەڕێیتەوە بۆ بەیتی ژمارە چوارەم]

١٤_م َحرِم این هوش جز بی هوش نیست م َر، زبان را مشتری جز گوش نیست
ئەو ئاگاییە، هاوڕازەکانیان کەسانێکن کە لە هۆکارەکانی ژیان بێ ئاگان. واتا نهێنییەکانی حەقیقەت؛ تەنها کەسانێک پێی دەزانن؛ کە جگە لە حەق؛ لە هەموو شتێکی دیکە بێ ئاگان و توانای درک کردنیان نییە. ناکەسان و حاشاکەران لە بەرنبەر ئەو نهێنییە شاراوانە، بێ دەنگ و کەڕن.

١٥_در غمِ ما روزها بیگاه شد ڕوزها با سوزها همرا شد
لە ئەنجامی درێژە کێشانی غەمی ئێمە، ڕۆژگارمان ڕەشبوو و بوو بە شەو. وە ڕۆژ و کاتەکانمان هەمیشە بە گرییە و سۆز و ناڵینەوە تێپەڕی. واتا دەردی داوای عاشقان و ئارەزووی گەیشتن بە یەک؛ هەمیشەییە و ساتەکانی بێ کۆتایین.

١٦_ روزها گر رفت. گ ُو: ر َو ْ، باک نیست تو بمان ای آنکە چون تو پاک نیست

ئەگەر ڕۆژانی پڕ لە ناڵە و سۆز کۆتایی هات و تێپەڕی؛ بڵێ: ئەی تەمەن تێپەڕە؛ کە لە تێپەڕبوونی تۆ هیچ باکێکم نییە. بەڵام تۆ ئەی حەزرەتی مەعشوق لە سەرنجدان و پاکی و بێ گەردییەکانت هەمیشە

ئاگات لێمان بێت و نیگات لێمان م□ب□، ک□ کەسێک نییە هێندەی تۆ پاک و بێ لەکە بێت.[مەبەست لەو بەیتە گرنگی و ژیان دەردەخات لە ڕوانگەی عاشقێکی عارفی وابەستە بە مەعشوق. ژیانێک داماڵرابێت لە حەقیقەت لە ڕونگەی ئەو عاشقەوە، هیچ گرنگییەکی نییە.]

١٧_هر کە جز ماهی، ز آبش سیر شد هر کە بی روزی است، روزآ دیر شد
جگە لە ماسی، هەموو کەسێک دواجار لە ئاو بێزار دەبێت، چونکە ژیانی ماسی وابەستەیە بە ئاوەوە. بەو شێوەیەش عاشقی ڕاستەقینەش دوور لە مەعشوقەکەی ناتوانێت بژیت. کەواتا مایەی ژیانی عاشق؛ عەشقە. هەرکەس لە ئاوی عیشق و عیرفانییەت بێ بەهربێت، ژیانی پەرپوت و بێ نرخە. واتا هەرکەس هەستی کرد دڵێکی بێزاری هەیە لە ژیان، با بزانێ ئەو دڵە خاڵییە لە عیشق، بۆیە ئاوایە.

١٨_ در نیابد حال پخته هیچ خام پس سخن کوتاه باید؛ و َالس ّ َلام
کەسانی بێ ئەزموون؛ ناتوان تێبگەن لە کەسانێک کە ئەزموونیان هەیە لە ژیان. چونکە ناتوانێت تەنها بە قسە و ئاماژە لە حاڵیان تێبگات. کەواتا بەکورتی پێویستە کۆتایی بە قسەکانیان بھێنن و دەمی خۆیان ببەستن.

١٩_ بند، ب ُگ ْس َل. باش آزاد ای پسر چند باشی بند ِ سیم و بند ِ زر؟
ئەم بەیت□ و□امی پرسیارێکی پێشبینیکراوە. گوایە یەکێک دەپرسێت: ئەی حەزرەتی مەولانا؛ ئەوانەی خاوەن ئەزموون و پێگەیشتوویین لە بارەی حەقیقەتی مەعریفەت؛ چۆن بزانین ئەوانە چۆن گەیشتوون بەو پلە باڵایە؟ یا چۆن بتوانین حاڵی ئەزموندارەکان درک بکەین؟ و□ام: ئەی کوڕی (مەعنەوی)م، پەردەی کۆت و بەند و ئارەزووە دنیاییەکان بدڕێنە و ونجڕونجڕی بکە و خۆت لە زنجیری ئارەزووە نەفسییەکانت ڕزگاربکە. ئاخر تاکەی گرفتاری زێڕ و تاڵی زیو دەبیت؟ [وشەی "ای پسر" لە نێوان شێخ و دەروێش، یاخود مورید و مراد دەوترێ. وەک چۆن باوک بانگی کوڕەکەی دەکات، ئاواش شێخ دەتوانێت بانگی دەروێش و موریدەکانی بکات. بەڵام بابەتی باوکایەتی و نەوە، لە تەریقەتی عاریفان ڕێژەیەکی مەعنەوی هەیە. ئازادی و سەربەستی شێوەیەکی مەعنەوییە، کە بەندە دڵ بە هیچ شتێک ناسپێرێت؛ تەنها زاتی حەق(خودا) نەبێت. کەواتا مەرجی ئەزمووندارى و پێگەیشتوویی کەماڵی ڕۆحی، پچرانی هەوساری خۆشویستنی ماڵی دنیایە.]

٢٠_ گر بریزی بحر را در کوزەای چند گنجد؟ قسمت ِ یک روزەای
بۆ نمونە؛ ئەگەر ئاوی دەریا بڕژێنیتە گۆزەیەکەوە، چەند لە ئاوی دەریا لە گۆزەکە جێی دەبێت□و□؟ □□□□□□□ □ □□□□□□□ □□ □□□□□□□ □□□□□□□

□ۆ□ە□ە بێ گومان بە ئەندازەی دەستکەوتنی بەهرەی یەک ڕۆژ. [ئەو بەڵگە هێنانەوەیە؛ ڕونکردنەوەیە بۆ ئارەزووپەرستان و چڵێسەکانە. چونکە ئارەزووپەرستیی، مر□ق ب□رەو هەڵدێر و پەرێشانی و لەناوچوون ڕادەکێشێت.]

٢١_کوزەء چشمِ حریصان پُر نشد تا صدف قانع نشد پُرْ دُر نشد

چاوی ئارەزووپەرستان، سەرەڕای هەبوونی ئەو سنووردارییەی هەیەتی، تێرنابێت. هەرچەند زێڕ و زیوی زیاتر بە دەست بهێنن، پەرێشانن و بیرکردنەوەیان کۆتایی نایەت. بەڵکو هەر ڕۆژ ئاگری چڵێسیی و ئارەزووەکانیان بە تینتر دەبێت. بۆ نمونە سەدەف هەرگیز قانیع نابێت بە چەند دڵۆپە بارنێک و ناوەوەی پڕ لە مرواری نابێت. [زۆرێک لە بیروباوەڕە کۆنکان باس لەوە دەکەن، بوونی مرواری لە ناو سەدەف، لە بارینی بارانەوەیە، کاتێ بان دەبارێت سەدەف زاری لێک دەکاتەوە و دڵۆپە باران دەچێتە ناوییەوە. لە ناوەوەی سەدەفیش جیناتی تایبەت هەیە کە بە کارلێکی لەگەڵ بارانەکە، مرواری دروست دەبێت. هەر بۆیە مەولانا ئەو باوەڕە کۆنەی خەڵکی کردووە بە نمونە.]

٢٢_ هر کە را جامە ز عشقی چاک شد او ز حرص و جملە عیبی پاک شد

هەر کەس پۆشاکی خۆویستی و خۆبەگەورەزانینی؛ ل□ بەر بوونی عیشقی مەعشوق بدڕێنێ و پارچەپارچەی بکات، ئەو لە چڵێسی و هەر جۆرە نەنگییەکی دیکە پاک دەبێتەوە. [عیشق ئەگەر عیشقی خوایی بێت یا رەگەزی بەرانبەر، هۆکاری گۆڕینی ڕەوشتە. ئێمە بینیومانە کەسێک پێش ئەوەی عاشق بێت، خاوەنی گەلێک خوی ناپەسندبووە، وەک: بەرچاوتەنگ و پارەدۆست و دڵڕەق و ترسنۆک بووە، بەڵام دوای ئەوەی عاشق دەبێت، سەری کیسەی پارەکانی دەکاتەوە، یا ئاساییە ڕێگای ترسناک تاقیبکاتەوە، یا دەبینین بۆ مەرگی چۆلەکەیەک دەگری! ئەوەی وتمان سەبارەت بە عیشقی ڕەگەزی بوو، خۆ هەمان نمونە دەتوانین بۆ عیشقی خودایش بهێنینەوە.]

٢٣_شاد باش ای عشقِ خوشْ سودایِ ما ای طبیبِ جملە علّت هایِ ما

ئەی عیشقی خۆش خەیاڵاویی ئێمە، واتا ئەی عیشقێک کە دەبیتە هۆکاری هەیەجان و ش□□زانی ڕۆحی؛ ئەی پزیشکی دەرد و نەخۆشییەکانی ئێمە، هەمیشە ئاوا پڕ چالاکی و لەسەر حاڵ بە و زەوق بکە. [لێرەدا یەکێک لە شیکەرەوانی شیعری مەولانا، کە ‘نیکلسون’ە، باوەڕی وایە مانای ‘سودا’ هاوواتای ‘بیر’ە. حاڵی و ش□□زانی ڕۆحی ئەگەر لە عیشقی ڕوخساریی یا ڕەگەزی بەرانبەر سەرچاوەی گرتبێت، ناپەسندە، بەڵام

ئەگەر سەرچاوەکەی عیشقی حەقیقی"خوداوەندی" بێت، پەسندە و خۆش سەودایە.]

٢٤_ ای دوای نَخْوَت و ناموسِ ما ای تو افلاطون و جالینوسِ ما

ئەی عیشق؛ تۆ ئەی دەوای خۆبینی ئێمە، وە ئەی عیشق! تۆ ئەی پزیشکی ڕۆح و خەستەی ئێمە. ["عیشق" لێرەدا لە زۆربەی شیعرەکانی مەولانا؛ خواستراوە بۆ "مەعشوق". ئەفلاتون زانایەکی ناسراوی یۆنانی کۆن بووە، لە ساڵی ٤٢٧ پێش زایین لەدایک بووە. نزیکەی هەشتا ساڵ ژیاوە و خەڵکی شاری "ئاتن"بووە. هەم زانابووە و هەم پزیشک، ئەستێرەناس و لە زانستی سروشتی دانابووە. ئەویان بە گەورەی زانایانی ئیشراقی _ ئەو زانایانە دەگرنەوە، باوەڕیان بە دەزینەوە و تێگەیشتنی ڕاستی هەبووە، بە یارمەتی هیز و بیر و چێژی دەروونییەوە_ لە بەرئەوەی ڕێگای گەیشتن بە ڕاستییان بە پاکبوونەوەی دەروون و ئاشکراکردنی نەفسەوە دەزانی، لەم ڕووەوە ئەو بەیتە خوازەیە بۆ پزیشکیی ڕۆحیی.
بەڵام جالینوس ناودارترین پزیشکی یۆنانی کۆن بووە، کاری ئەو تەنها وەک گەڕیدەیەک بووە بەو هۆیەوە زۆرێک لە شارەکانی ئەو سەردەمی بینیوە. ئەو لە تەمەنی هەڤدە ساڵی، لە زانستەکانی پزیشکی و فەلسەفە و بیرکاری؛ بە پلەی باڵا گەیشتووە و لە تەمەنی بیست و چوار ساڵی توانیویەتی ڕای خۆی هەبێت. کاتێ بەدەرکەوت کە زانستی پزیشکی لەسەر دەستی سۆفییەکان لەناوچووبوو. بۆیە هەوڵیدا لە شوێنێک کلینکێک دابمەزرێنێت و پشتگیری لە زانستی پزیشکیی "ئەبقڕات" بکات، کە پێش ئەوەی لەناوبچێت یەکێک بوو لە زانستە پێشکەوتووەکانی پزیشکیی لەسەر دەستی پزیشکی بە توانا "ئەبقرات". وە پەرتووک گەلێکی زۆری لەوبارەیەوە دانا. توانی ڕاستیی شاراوەکانی پزیشکی ئاشکرا بکات. لەم ڕووەوە ناوی جالینوس خوازەیە بۆ پزیشکی جەستەیی]

٢٥_ جسم خاک از عشق، بر افلاک شد کوه، در رقص آمد و چالاک شد

جەستەیەک کە لە خاکە، بە کاریگەریی عیشقی ئیلاهی چووە بەرزترین ئاسمانەکان و کێوی هەنایە سەما. [ئەو بەیتە ئاماژەیە بە شەوڕەویی پێغەمبەر محمد(د.خ) و هەروەها چوونی پێغەمبەر موسا (سەلامی خوای لێبێ) بە سەر کێوی تور… بە بەیتی دووەم دەتوانی بگەڕێیتەوە بە ئایەتی ١٤٣ سوڕەتی اعراف.]

٢٦_ عشق، جانِ طور آمد، عاشقا! طور، مست و خَرّ موسی صاعِقا

ئەی عیشق! ئەوەی ڕۆحی بە کێوی 'تور' بەخشی و گیانی هەنایەوە بەر؛ عیشق بوو. بە بەرەکەتی عیشق بوو؛ کێوی تور مەست بو و موسا(خوالێی

ڕازی بێت) مات و حەیران بوو و لە هۆش چوو و کەتە زەوی.

۲۷_ با لبِ دمسازِ خود گر جُفْتَمی همچو نَی من گُفْتَمی ها گُفْتَمی

ئەو بەیتەش لە وەڵامی پرسیارەکی پێشبینیکراوە، گوایە کەسێک لە حەزرەتی مەولانا دەپرسێ: ئەی حەزرەت ئایە ئەو عیشقە چییە، لە توانای دایە شەوڕەوی بە جەستەیەکی لە خاک دروستکراو بکات و لەولاشاوە کێوی تور بهێنێتە لەرزین و سەما و موسای پێغەمبەر بێهۆش بکات و بیدات لە زەویدا؟ ئەگەر دەکرێ، نهێنی ئەو عیشقە بە ئێمەش باس بکە. وەڵام: ئەگەر لێوی یارم کە لەگەڵ زمانی حاڵی من هاودەمە؛ نزیک ببێتەوە، وەک ‘نەی’ قسەگەلێکی وام دەوت، بە جۆرێ باسی نهێنییەکانی عیشقم دەکرد. _ ئەگەر سەرنج بدەین؛ ‘نەی’ کاتێ ئاوازی خۆشی لێ دەردەچی، کە لێوی ژەنیاری لێ نزیک ببێتەوە و فوی پێدا بکات. (و.)_.] بەڵام لێرەدا شاعیرە مەبەسی ئەوەیە بڵێت: بەداخەوە هاودەمێکم نییە تا بتوانم نهێنییەکانی عیشقی لا باس بکەم و دەرگای دەمی بۆ بکەمەوە.]

۲۸_ هر کە او از همزبانی شد جدا بی زبان شد، گر چە دارد صد نوا

هەر کەسێک لە هاوزمان و هاونەژادەکانی خۆی جیا بکرێتەوە، ئەگەریش سەدان جۆری ئاواز و گۆرانی بزانێ، چونکە هاوزمانێکی لە نزیک نییە، دیسانیش هاوشێوەی لاڵ و بێ زمانێک وایە.] لێرە دیسان باسی دابڕانی ‘نەی’ لە قامیش؛ دێتەوە بەرباس. ‘نەی’ چونکە دابڕێنراوە لە ڕەچەڵ و هاونەژادەکانی خۆی کە قامیشە، هەرچەند دەتوانێ دەیان جۆری ئاواز دەربڕێ، دیسانیش خۆی پێ غەریبە و بێ کەسە و هەستی نامۆیی دەچێژێ… مرۆڤیش بە هەمان شێوە، تا نەگەڕێتەوە بۆ ئەو بەهەشتەی لێیەوە هاتووە، خۆی بە نامۆ دەزانێ لەم سەر زەوییە، هەرچەند دەتوانێ بە چەندان زمان بدوێ و زەوی بۆ ڕاخراوە تا بە خواستی خۆی لەسەری بگەڕێ (و.)]

۲۹_چونکە گُل رفت و گلستان درگذشت نشنوی زان پس ز بلبل سرگذشت

کاتێ وەرزی گوڵ کۆتایی دێت و تەمەنی گوڵستان تێدەپەڕێت، ئیتر دەنگێ لە بولبول نایەت و ئاوازێکمان گوێ لێ نابێت. [دەتوانین هەر تەنها ئەو نمونەیە بهێنینەوە بۆ تێگەیشتنی تەواوەتی لەو بەیتە. ئیمامی عەلی (سەلامی خوای لێبێت) دەڵێت: دەردی کوشندەی من ئەوەیە، هەستەم خوا زانستێکی زۆری پێداوم، بەڵام کەسێک شک نابەم باسی ئەو زانستانەی لابکەم و لێم تێبگات.]

۳۰_ جملە معشوق است و عاشق پَردەای زندە معشوق است و عاشق

مُردەای
هەرچی هەیە مەعشوقە و عاشق؛ پەردەیەک زیاتر نییە. وە ئەوەی کە زیندووی حەقیقییە؛ تەنها مەعشوقە و عاشق بە مەعشوق لە جەستەیەکی بێ گیان زیاتر نییە. [ئەگەر مەبەست لە ‘پەردە’ هەمان ئەو پەردەیە بێت کە لە پێش دەرگە و پەنجەردا هەڵدەواسرێ، ئەوا نیوە بەیتی یەکەم نواندنی جوانی ئەو نموونەیەیە. چونکە بەو پێیە بێت عاشق نموونەی پەردەکەیە و جوڵە و شڵەژانەکانی لە خۆوە و خۆکردنییە، هۆکارەکەی لە مەعشوقەوەیە، وەک چۆن جوڵەی ‘پەردە’ش هۆکاری تینی ئەو ‘با’یەیە کە لێی دەدات. وە ئەگەر مەبەست لە ‘پەردە’ حیجابی ژیانی مرۆڤایەتی و ئاشکرایی عاشق بێت، مەبەست ئەوەیە کە بوونی گوماناوی مرۆڤایەتی عاشق؛ حیجابە؛ کە ئەو لە حەزرەتی مەعشوق دادەبڕێنێ. ئەم دێڕە ئاماژەیە بە ئایەتی ٨٨ سوورەتی “قصص” و هەروەها ئایەتی ٢٤ و ٢٧ی سوورەتی “رحمن”.]

٣١_ چون نباشد عشق را پروایِ او او چو مرغی مانْد بی پَر، وایِ او!
ئەو دێڕە تەواوکەری شیعری پێشترە، واتا: ئەگەر عشق لایەک لە عاشق نەکاتەوە و ئاوڕی لێ نەداتەوە، ئەوسا عاشق بەچەشنی باڵندەی بێ پەڕ و باڵ و وای بە حاڵی. [عشقی حەق لە حەقەوە سەرچاوەی گرتووە و ئیلهامی پاکیی لەوەوە وەردەگرێت. کاتێ خودا بە عاشقانی خۆی نیگا ناکات و ئاوڕیان لێ ناداتەوە و بێ پەروا دەبێت بەرانبەریان، لە ئەنجامدا مەعشوق’بەندە’ ناتوانێت بگاتە پلەی تەواوەتی و بەرەو دیداری عشق؛ بفڕێت. هەر دوو وشەی (پروای او) و (پر، وای او) ڕەگەزدۆز لێکدراوی تەواون.)

٣٢_من چگونە هوش دارم پیش و پَس چون نباشد نورِ یارم پیش و پَس؟
ئەگەر جیلوەدەری ڕوناکی ناخ و ناوەوەی حەزرەتی مەعشوق؛ پشت و پێش چاوم ڕوناک نەکاتەوە، من چۆن بتوانم بەم کەمە عەقڵە و درککردنە سنورداری هەمە، ڕێگای خۆم بدۆزمەوە و تێیدا خەریکی دەروێشی بم؟ [ئەو بەیتە ئاماژەیە بە ئایەتی ١٢ سوورەتی حدید و ئایەتی ٨ سوورەتی تحریم. مەبەستی دێڕە شیعرەکەش ئەوەیە: سەرچاوەی هەموو زانستەکانی ڕۆحی و درککردنە مەعنەوییەکان، تیشکی ناوەوە و شاراوەی حەزرەی مەعشوقە.]

٣٣_عشق خواهد کین سخن بیرون بُوَد آینە، غمّاز نبود چون بُوَد
پێویستە عیشق واتا و نهێنییەکانی ئاشکرا بکات، چونکە چۆن دەکرێ کە ئاوێنەی ڕوون و ساف و بریقەدار، وێنەی کەرەستەکان نیشان

نەدات؟ [ئەگەر عیشق کاریگەریی دروست بکات لەسەر کەسانی شەڕانی و دڵ ڕەق، کەواتا دەتوانرێ بوترێ عیشق هاوشێوەی ئەو ئاوێنەیە وایە؛ کە وێنەی کەرەستەکان نیشان دەداتەوە. هەر بەو شێوەیەش ئاوێنەی عیشقیش حاڵی عاشق ئاشکرا دەکات. کەواتا عیشق دەرخەری ویژدانە.]

٣٤_ آینەات، دانی چرا غمّاز نیست؟ زآنکە زنگار از رُخَش ممتاز نیست

ئایە دەزانی بۆچی ئاوێنەی دڵ و ڕۆحت؛ نهێنی و حەقیقەتەکان نیشان نادات؟ لەبەر ئەوەیە ژەنگی هەوا و هەوەست لە ڕوویدا پاک نەکردووەتەوە و نەتسڕیوەتەوە. [مەبەست لەوەیە، ئەگەر دڵ ساف و ڕۆشنبێت، نهێنی عیرفانی و حەقیقەتی خواوەندی تێدا وێنا دەداتەوە. مادام ئەو کەسە دڵی لە ژەنگی هەوا و هەوەسی دنیایی پاک نەکردووەتەوە، با چاو□□ی ئەوە نەکات، جیلوەی خوداوەندی تێدا بداتو□.]

هەڵمەت عوسمان _ کۆیە

دووفاقی کەسێتی … کرمانج فەتاح

حاڵەتێکی دەروونیە دوورڕوویشی پێ ئەوترێ، بەڵام دووڕووی سیفەتێکی باشە یان خراپ؛ بێگومان خراپە.
دووڕووەکان:- بەدەست خۆیانە ، کەسەکان خودی خۆیان ئەزانن کە دووڕوون لە گوفتار و کردارەکانیان دووڕوون دووفاقن بۆ مەبەستێک دووڕووی ئەکەن.
دووفاقی کەسێتی:- وانیە کەسەکە خۆی نازانێ دووڕووە نازانێ دووفاقە ئەمەیان لە ڕەفتار و کردارا دەرناکەوێت بەدەست خۆی نیە ناتوانێ کۆنترۆڵی بکات.

دووفاقی کەسێتی لێک ترازانێکە دابڕانێکە لە نێوان فکری تاکەکەس لەگەڵ فکر و نەریتی کۆمەڵگە
مر□ف دوو ئەقڵی هەیە کە بریتین لە:-
١.ئەقڵی ڕووکەشی یان ڕواڵەتی.
٢.ئەقڵی ناوەکی یان ناوەخنی.
کاتێک ئەم دوو ئەقڵە تووشی نەگونجان ئەبن لێک ئەترازێن چونکە

ئەقڵی ڕواڵەت بۆچونێکی هەیە و ئەقڵی ناوەکی بۆچونێکیتر کە ئەمە ئەبێتە هۆی دروست بوونی حاڵەتێکی دەروونی کە ناوبراوە بە دووفاقی کەسێتی.

کۆمەڵگاکان هەکاری سەرەکی ئەم حاڵەتەن چونکە سروشتی مرۆڤ وایە کە کاریگەر ئەبێت بەو شتانەی نەریتی کۆمەڵایەتی بەها و ڕێزیان بۆ دائەنێت بۆ نمونە کۆمەڵگە ڕێزی لە سیفەتێکی دیاری کراو بگرێت تاک هەموو هەوڵی خۆی ئەدات تاکو ئەو سیفەتەی تێدابێت ئەگەر لەگەڵ ئەقڵ و بیر و بۆچوونی خۆشی نەگونجێ مادەم کۆمەڵگە ئەو سیفەتەی پێ باشە و لای پەسەندە کێشە نییە، ئەگەر لەگەڵ خودی کەسەکە نەگونجێ گرنگ ئەوەیە سەرنج ڕاکێش و جێی بایەخ بێت لە کۆمەڵگەدا، بەڵام ئەمە کێشەییە نەخۆشیە دووفاقی کەسێتیە کە ئەو کەسە لە ئەقڵی خۆی دائەبڕێت شوێن ئەقڵی کۆمەڵگە ئەکەوێت، بەمە دوو چاری چەندەها گیروگرفتی دەروونی ئەبێتەوە تا ئەگاتە ئەو حاڵەی لەگەڵ ئەقڵی خۆی شەڕ ئەکات ئەقڵی خۆی بێدەنگ ئەکات و بەدوای ئەقڵی کۆمەڵگاکەی ئەکەوێت.

بۆنمونە کۆمەڵگای عەرەب پێش هاتنی ئیسلام

عەلـــی وەردی ئەڵێ دوای لێکۆڵینەوەیەکـــی زۆر لەســـەر عەرەب بەم دەرکەوتووە عەرەب زیاتر لە هەر نەتەوەیەکی دیکە تووشی دووفاقی کەسێتی بوونەتەوە لەوانەشە هەکاری ئەمە لەوەوە سەرچاوەی گرتبێت ئەوان لەمیانەی گەشەکردنی شارستانی خۆیان کەتوونەتە دوو پاڵنەری پێچەوانەی یەکترەوە یەکێکیان بیابانشینە و ئەویتریان ئیسلام.
عەرەب پێش هاتنی ئاینی پیرۆزی ئیسلام هەموو خێڵەکەکەی بەدو بوون لەبیاباندا ئەژیان دواتر کە ئیسلامیان بۆ هات ئەمەش لەگەڵ خۆی ئەو پەیڕەوەی هەڵگرتبوو کە پێچەوانەی بەهاکانی بیابانشینە .
تاکی عەرەب لە ئەقڵی ناوەکی کەسەکی بەدوە و لە ڕواڵەتیش ئیسلامە ئەو لەلایەک ستایشی هێز و شانازی و بەرزی ئەکات لە ڕەفتارەکانیدا کەچی لە قسەکردندا ئامۆژگاری خەڵک ئەکات بەوەی لە خوا ترس بن و یەکسان بن لەنێوان خۆیاندا.
لەڕەیا هەموو عەرەب ناگرێتەوە بەڵکو ئەوانە ئەگرێتەوە کە بیابان نشین بوون هەیەکی تریش زۆر و بەری پیاوانی ئاینی بوو.
بۆ نمونە کەسی عێراقی لە هەموو کەسێکی دیکەی وڵاتانی عەرەبی دووفاقی کەسێتی زیاترە ئەمەش لەبەر دوو هەکار
هەکاری یەکەم :- عێراق ئێستاشی لەگەڵ بێت زۆرترین تەوژمی بەدو ڕووی تێئەکات کەلەهەموو وڵاتانی عەرەبی زیاتری بەرئەکەوێت.

- هەکاری دووەم:- عیراق هەر لەسەرەتای دەرکەوتنی ئیسلامەوە

> سەرچاوەیەکی مەزهەبە ئاینیەکان بووە کە جۆرەها مەزهەب و ئەقڵ و بیروبۆچوونی بەخۆیەوەیە دیوە ل□ باردۆخێکی ئاوایا لامان سەیر نابێت دووفاقی کەسێتی توشی زۆربەی ڕۆڵەکانی ئەم وڵاتە ببێت.

نمونەیەکیتر:- ئەوقۆناخەی حوسێن کوژرا گەورەترین شانۆی دووفاقی کەسێتی بوو.
مێژوونوسان باسی ئەوەمان بۆ ئەکەن زۆرێک لەوانەی بۆ کوشتنی حوسێن چوون جۆرێک لە ململانێی دەروونیان هەبوو تەنانەت لەکاتی جەنگیشدا پێیەکیان بۆ دواوە و پێیەکەی تریان بۆ پێشەوە ڕۆشتووە لەکاتی کوشتنی حوسێن وەک فەرزدەق:- ئەڵێ دڵیان لەگەڵ حوسێن بوو شمشێریان لەسەر حوسێن بوو بۆیە یەکێک لە جەنگاوەرەکان بینراوە ترس و لەرزی هەبووە کەچی پێشتر ئازاو بە دەسەڵات بووە کە لەبارەی ترسەوە پرسیاری لێئەکەن بەواتایەک لەواتاکان ئەڵێ من لەسەرسامیدا ئەلەرزم نەوەک لە ترسا تاکو لە کۆتاییا ئەچێتە پاڵ حوسێن و لەگەڵ حوسێن ئەکوژرێت هەریەکێک لە ئێمە ڕۆژێ لە ڕۆژان توشی حاڵەتێکی دەروونی خنکێنەر ئەبێتەوە لەنێوان دوو پاڵنەری جیایا کە یەکلای کردنەوە ئاسان نابێت.
بەڵام ئەم حاڵەتە دەروونیانە هیچ کات لەکاتی جەنگەکانی فەتحکردندا نەبوو چونکە هەر یەکێک لەوان یەقینی تەواوی بەوە هەبوو کە لەگەڵ دوژمنانی خودا ئەجەنگێت.

کرمانج فەتاح

ئەفسانەی درۆیەکی درێژ ... تەیب جەبار

ساڵەهایە..
لە چاوەڕوانی (ئازادی)دام،
خەریکە شێت دەبم.
پەکم دەکەوێ.
نازانم چۆن؟ لە کوێوە دێ؟
بە پێی پەتی..

لە باکووری هەورەوە،
یاخود ڕۆژئاوای باران.
بە شەلەشەل..
لە باشووری هاوینەوە،
یاخود ڕۆژهەڵاتی زستان.
نازانم کەی دێ؟
وەك تارمایی،
لە نیوەشەوی پشت قەڵادا.
یاخود وەك پیاوچاك،
نیوەڕۆی بەرئاوایی.
(یەکسانی) خەمساردە، ناجوڵێ.
نە دەگەڕێ، تا دەرفەتێك..
بۆ ژنان بدۆزێتەوە،
تۆزێ خۆیان توندوتۆڵ بکەن.
نە ئێشك دەگرێ، تا هەلێك..
بۆ پیاوان بڕەخسێنێ،
نەختێ خۆیان نەرم و نۆڵ بکەن.
کاتێ ئاوێ دەدەمەوە،
(دادپەروەری) مانی گرتووە.
هەموو ڕۆژێ دەیدوێنم،
تا ئاشت بێتەوە و..
بگەڕێتەوە ناومان.
تا وازبێنێ،
لە دەردو پەتای هەراسان.
(برایەتی) مێومێچ،
هەمیشە توندو توڕەیە.
نە شاری بەدڵە، نە لادێ.
نە خۆی دەزانێ چی دەکا،
نە ئێمە دەزانین چی دەوێ.
هەواڵی (نیشتمان) دەپرسم،
دەڵێن لە ماڵە دراوسێ دەست بەسەرە،
شەو و ڕۆژ ناسرەوێ.
ساڵەهایە.. کەسێك نییە،
ڕێگایەکی تەخت بدۆزێتەوە،
فریای بکەوێ.
(ناپاکی)، بۆ منەتە،
بەردەوام لە بۆسەدایە.

هەر درەختێ گوڵ بگرێ،
پایزی تێ بەردەدا.
هەر کانیاوێك چاو بکاتەوە،
تاریکە بای بۆ هەڵدەکا.
(گەندەڵی)، پۆشتە و قیت..
بەپێوە ڕاوەستاوە.
چەپڵە لێدەدا،
قاقا بە هەموویان پێدەکەنێ.

سلێمانی / شوبات / 2020 □

کات هێشتا ماوە بۆ پێکێ شیعر … کاوە عوسمان عومەر

لەگەڵ ئاگردانە کە..
چیتر مەدوێ…
خەلووز و کڵپەی خوێنە.. ونبوون،،،
دڵێکی سپیش لە ئاگردان…
هێواش ئەسوتێ، ،
و درەنگیش دائەرمکێ..
....
ساتە کان دێن و ئەچن،
گەرچی نادیارن…
وەک ئەو پەرەسێلکانەی بارانیان هێنا،،
بەسەر ئێوارەیەکی وشک و بێ نمە،،،،
گەڵای حەزە بابردوەکانیش،،
مێژووی ڕۆشتنی تۆیان لەسەر نوسرا..
بیابانی نێوان وەرزەکان،،،
هەنگاوە بیرچوەکان..
خانویەکیش لە تەما،،،
وەک هەورێک شەپۆل بدا،،،
لە زەریای قورمزی ….

ئاسمانێک لە بیروەریا،،،
بەفری سەر کلیلی پیانۆی ڕۆشتنیشت، ،،
لێوێکی وشک، دوو لاقی ماندوو،،،
ژوورێک وەک بەلەم ،،،
لە زەریای تاریکی بیرکردنتا…
شەپۆل ئەدا،،،
جلی پاک و ڕژاو،،
جەستەی زەردی لاواز و شێتانەی پایزیش، ،،
سەمایەکی بێهودەیەتی..
لە هەیوانێکی پڕ سەمەرە،،،
بەڵام سامناک…
....
نێوان چوون و بیرچونەوەت،،
.. دوای تۆ…،،
وەرزێکی شپرزە و توڕە و وەڕسە، ،،
بە ئاسمانی سوور، و زەمینی ڕەش..
نەگەیشتنی تەنانەت چرپەیەکیشت..
شتەکان ئەوەندەی تر قورس ئەکات..
پەنجەرەیەکیش بەسەر بیرچونەوەدا ،،،
خۆی واڵاکردوە…..
تا کەشتیە سەرگەردانەکانی،،،
نێو باهۆزە کانی کات،،،
بە ژوورە چۆڵەکەدا تێپەڕکات..
بایەک یاساو ڕیتمی…
هاتن و ڕۆشتنی شکاندوە،،،
وەک خاوەن ماڵ هەڵسوکەوتی کرد، ،
پەڕە نوسراوەکان ،،،
پەرشو بڵاوی سەر پیانۆ کۆنەکەی کرد،،،
گۆرانیەک لە بارەی پێکێکی تر ،،
ژوانێکی تر، بیرکردنێک ، ،،
کاسێک سەرابی ڕژاوە،،
لە ژێر داربیەکی بیر کراو،،
ئەو ووشانەشی هەر نەوتران، ..
کۆم کردنەوە و لە ناو میترۆکەدا ،،،
کەسێکی نەناسراو،،،
دۆزیوە….
....

گەرچی هیچی ترت لا گرنگ نیە،،
خۆ هێشتا کات ماوە بۆ پێکێکی تر…
برینی ڕۆژەکانیش،،
بە پەنجەرەکەوە،،،
گوڵی ئەو وشانەیان نوسسی…..
کە هەرگیز نامرن،،،
....
جێ پێی گۆرانی ڕۆشتنێک..
لە دارستانێک،،،
تەنها لە شەوا ئەبریسکێتەوە،،
وەک فرمێکێسک،،،،
پێش خۆکوشتنی بروسکەیەک،،
بۆ گوڵدانێک لە حەزی گوڵ …
و ل□ □□زیشا،
میترۆکان جانتایەک،،
لە نوسین دەربارەی مەلە ونەکانی کۆچی تۆی…
تیا بەجێما،،
هەر کەس بینیەوە…
با بە ئەدرەسی دڵێکی پچڕاو،
لە کەنارێک …
یان بۆ
یادەوەری کەسێک،،
بێ ڕوخساربینێرتەوە ،
....

پێی وتم..
تەنها تەمە ڕوخسارت،،،
وشەکانیشت پرۆشەن ،،
بەدەم بادەی بێهودەیی..
دۆزینەوەی ڕوخساری یەکتری هێندە ستەمە،،
بۆیە سەبرم نیە..
لە دامرکانی خەڵوزەکانی ڕۆشتەنەکانت..
ئاگردانیش،،
خۆشیی ئەهات….
بە شنەی بایەک لە ڕۆژهەڵا تەوە،،
بەڵام خۆ هیچ چانسێک نیە ،،،
شەپۆلەکان لە جانتاکان هەڵگرین،،

کوا میترۆکانیش جێی دڵی نامۆی ....
تیا ئەبێتەوە،،،
نوسینی لەسەر لەپی گەڵا یەکیش،،،
گەر بشتگا تێ..
شەپۆلەکان هێڵەکانیان کوژاندەو□ تەوە..
وتت سەرسەخت مەبە..
بە ماندویەتی..
گەمەی ئەشق نابرێتەوە،
....
بۆیە بە گریانێکی پڕ تاسەوە،،
سەرت لەسەر سنگی دارسنەوبرێک دانا،،،
تا تێرمەست بییت..
بە بینینی پەڕی بریندار ی...
شەپۆل بردووی ...
ئەو گوڵانەی،،،
بە نەشتەری دەستی تەرزەیەکی دڕندە،،،
گیانیان سپارد...
....
لە کۆچا، هەر چرپەی تەنیایەک..
خەونێکە بە نەخشەی ئازار،،،
پۆرترەیتێکە....
بە دیواری ڕابردووی شارێکی نغرۆ،،،
وەک گوڵ□ بەرۆژەیەکی وون....
بەدوای خۆرا...
لە بیانا...
بە دواتا لە سۆراخم،،،
حەسرەتی سووتانیش بۆ..
ئەو دارستانەی ،،،
لەگەڵ ڕۆشتنا....
سەری خۆیان هەڵگرت،،
ئە و ڕوبارەش...
تا نیوەی ڕێگەی چارەنوسیش...
لەگەڵ هەنگاوەکانمان...
پێی هەڵگرت،،
هەرکە بینی ،،
لە خوێنی قورمزی ڕژاوی خۆرێکا،،،
دوو ر کەوتمەوە،،،

لەسەر شانم تێر تێر گریا .
....
دوو دڵی لە ڕووی خۆم،،،
لە ڕووی تۆ،،،
شەبەنگی بەیانیەکیش بە ڕووما،،،،
لە ئازارا بەستبووی…
سەرمای کاتی وشکهەڵاتوو، ،،
زەنگی گەیشتنی یەکەم کەشتی بەیانیەک،،،
بەندەرێک، تاک تاک…
تەمە مر□ق و مرۆڤە تەمی..
لە سەرابی شارەوە پێ ئەگاتێ…
چرپەی تەزیوی با،،،
دوامکەوتوە، واز ناهێنێ…
وەک ئەوەی لە شەقامێک لە تەنیاییدا….
پێم بڵێ، ئەی گەڕیدە..
شەختەی کانی هەڵقوڵاوی …
ڕۆژێکی تری چاوەڕوانییت پیرۆز بێ،

....
لە بەر نەبوونی ڕوخسارت،،،،
لە ڕاستی و ناڕاستی….
مەلە سەرهەڵگرتوەکان،،،
لە و ڕۆژناما نەی لە کۆشکی.
سەرەڕێی دوورەوڵاتێ..
بەر دیدەم کەوتم ، چاوم گێڕا..
گەیشتوومەتە باوەڕی تەواو،،،
کە من هەرگیز ناتدۆزمەوە، ،،
گەرچی…
ژوورێک لە نوسین،،،
لە درەنگی گەیشتن..
لە مێژووی ببیرچونەوەدا،،،
خەوتوە،،،
نازی بایەکی روخسار زەردیش،،،
وەک خێوی وەرزە تەنیاکان،،
لە هەیوانەکە دێت و ئەچێ..
چۆلەکەیەک،،،
دەزووی کراسی ئێوارەی ڕاکێشایە…

هێلانەی قەڵا یەک لە ئازار و کات،
....
کە دەرگای کۆچم ،
بەسەر دەربەندی هەتاوێک ،،،
لە گەوهەری ڕژاوی ساتە ئەبەدیەکان ....
داخست،،،
شار وەک ئاگردانەکە،
سارد و سڕ،،،
بێ خەڵووز و گەشانەوەی حەز،،،
سوتماکتر بوو لە سوتماک..
....
ئەو وشانەی ئەبریسکانەوە،،،،
لە بالیەی مانگێکی زومرد پۆشا،،،
ئەبوایە...
لە سەر کەنار بەیەکمان بوتایە،،
بەڵام تۆ هەر وتت...
هیچ کاتی ترم نیە، لەم بەرزەخە...
پەلەمە،،،
لە گەیشتن بە هەورێک ، ،،
بۆنی دوا گوڵاوی پایزی لێبێ..
ناتوانم بۆ گۆرانیەکیش...
چاوی خوێنی شیعری لێبتکێ،،،
لات بمێنمەوە، ،،
تەنانەت ناتوانم پرسەی یەک شەپۆلیش ....
بۆ مەرگی نەورەسە کانت ساز کەم،،،
چما پارچە ڕۆحێکت بەمەوە.

کاوە عوسمان عومەر : شیعر

شیعـر: دوو چـاوی...جەلالی میـرزا

کەریم

ڕۆژی تازە
لە خاك هەڵهات..
لە کوختەی پیاوی چەوساوە
لە تاریکی زیندانی ڕەش،
لەو دایکە ڕۆڵە کوژراوە
بەیانی نوێ
خۆری هەڵهات
کام گوڵ دوێنێ کە ژاکاو بوو
گەشایەوە
وەك خۆری دەم ئاسۆ سوور بوو
تێکەڵ بە ڕەنگی خوێناو بوو..
بەیانی، گەل
دەنگی ئەهات
قەڵای سەختی زۆردار ڕوخا
هێزی سەرکەوت
گەلی عێراق
دوژمن تەفروتونا کرا
بەیانی سوور
پڕ لە ئاوات
ئاواتی گەل و نیشتیمان
کورد و عەرەب
ڕزگاریان بوو
لەژێر دەستی داگیرکەران
بەیانی، گوڵ
بزەی ئەهات
لەگەڵ خۆری تازەی خەبات
پیرۆزبایی
ئا ئەم گوڵەش
ماچ بوو بەخۆی دای بە خەڵات
ڕۆژی تازەش
لە من هەڵهات
دوو چاوم تیایا بەدی کرد
نیگا مەست بوو
دوو گۆمی مەنگ

هەزار یادم تیا بەدی کرد
یادی جوانێك
پڕ کارەسات
خەباتی کرد، ئازاری چەشت
لەڕێی زۆری، وەکو منا
بۆ نیشتیمان فرمێسکی ڕشت
دوو چاوم دی
جوان و شەرمن
جا نازانم، شەرمن لە من؟
یا هەر کفتن
کە تا دوێنێ
کراوە بوون ڕووە و دوژمن؟
دوو چاوم دی
نازانم چۆن
هێز بەمە خۆم بیان دوێنم
چونکە هێزێك
ئەجوڵێنم
کە ڕاستییە و یادە و خەبات

ئەی تازە گوڵ
ڕەنگت جوانە
سەد کارەسات نات ژاکێنێ
تۆ گوڵێك نیت
هەڵوەریو بی
گێژەڵوکە بتفڕێنێ
گوڵی سوورم!
گوێم لێ گرە
زۆرجار هاتم بۆنت بکەم
بەڵام ئاخۆ
ئەزانی کە
کۆسپێك هەیە لەسەر ڕێگام؟
ئەویش دڵە
دڵێ تۆیە..
نازانم دووتوێی چی تیایە
ئاخۆ منی

لا مەبەستە
گوێ ئەداتە ئەم هەڵبەستە
تا بۆی سازکەم
ئاهەنگی نوێ
پڕ بێ لە گۆرانی و بەستە
گۆرانی یاد
بەستەی خەبات
بەستەی هەمیشە کۆڵنەدان
هی ئەو چاوە
گەش و کاڵە
کە ئیلهامە بۆ شیعری جوان

***لەم سەرچاوەیە گواستراوەتەوە:**
گۆڤاری شەفەق، ژمارە 11 و 12 کانوونی یەکەمی 1958، کەرکووك ل: 20 تا 21.

ئێوانەی ئازاریان زۆرە مرۆڤی جوانن... بەشی شەشەم ... خۆدواندنی: ستیڤان شۆمزینی

ستیڤان: ڕەوشتی مرۆڤانە لەسەر زەوی باری کردووە، دەستم بدەرێ با بڕۆین هەسارەیەکی تر ئاوەدان بکەینەوە!.
لیزا: چ زەمانەکە!!؟ وا لە خونچە دەکەن دڵ دەربدات!! وا لە بەدەنگی دەکەن هاوار بکات!! وا لە خەندە دەکەن ئەسرین دەر بدات.! ئای لەم چەرخە!!.
ستیڤان: لە ناو ئەم چەرخە لنگەوقووچەدا هۆشمەندەکان وەک شێت خۆ دەنوێنن، کەم ئاوەزەکانیش وەک هۆشمەند لێیان دەڕوانرێت. ئەمەش قسەکەی نیتشتە نییە کە وتی "لە ناو حیکمەتدا بڕێک لە شێتی و لە ناو شێتیدا بڕێک لە حیکمەت هەیە". نەخێر ئەوەی ژیرانە لەم دنیا پووچە بڕوانێت، کۆتاییەکەی خۆکوشتن یان شێتبوونە.
لیزا: هەر ئەوەشە خەمی ئەمەی لە هەمووان پتر کردووە. ئەم

گەردوونە زۆر لەوە بچووکترە رەشبینی و خەمەکانمانی تێدا جێ بێتەوە. ئەم گەردوونە زۆر تەنگە و جێی ئەو هەموو پەژارەیەی تێدا نا بێتەوە.

ستیڤان: ئەوانەی ئازاریان زۆرە مرۆڤی جوانن، ئەوانەی پتر ئازار دەچێژن زۆرتر مرۆڤن. من کە بۆ شکانەوەی لقی درەختێک دڵم دادەخورپێت، بۆ سووتانی باڵی پەروانەی دەوری شەمعێک کزە لە جەرگمەوە دێت، بۆ زڕانی خەونی منداڵێکی هەژار لە شاری یاریدا رۆحم ئاگر دەگرێ، بێگوومان ئازارم لەو خەڵکانە زیاترە، ئەو خەڵکەی بە گریانی من و تۆ پێکەنین دەیانگرێت، فرمێسکی من و تۆ تەلاری شادییەکانی ئەوان هەڵدەچنێت.

لیزا: هەیە یەک شت ئازاری دەدات، هەیە هەموو شتێک ئازاری دەدات، من لەو مرۆڤانەم هەموو شت ئازارە بۆم.

ستیڤان: چەند خۆشە کەس لە ئازاری کەسی تر حاڵی نییە، ئەگینا هەموو مرۆڤەکان لە دۆخی تۆقیندا دەژیان.

لیزا: هەندێک ئازار هەیە خۆشییەکانی ژیانت لە بیر ناباتەوە، بەڵام ترسناکترین ئازار ئەو ژانەیە نەهێڵێت هیچ کات لەززەت لە ژیان وەربگریت، من ئەم ژانە نەبڕاوەیە یەخەی گرتووم.

ستیڤان: ئازار هەیە زوو بەرۆکت بەردەدا، ئەمە وەهات لێ دەکات نرخی ساتە بەختیارەکان بگریت، ئازاریش هەیە ئەبەدییە و ناهێڵێت هیچ ساتێکی کامەران بەخۆتەوە ببینی. من ئەو ئازارە هەمیشەییەم هەیە.

لیزا: هەندێک مرۆڤ ئازارە بچووکەکانی خۆیان بە گەورە دەبینن، ئەمە لە راستیدا مانای مەزنیی ئازارەکەیان نییە، بەڵکو هۆکارەکە ئەوەیە سەرنجی ئەم مرۆڤانەیان نەداوە بە ئازاری گەورە گەورەوە دەتلێنەوە.

ستیڤان: ناهەموارییەکە ئەوەیە ئازار بە قسە شەرح ناکرێت، بۆیە زۆربەی جار مرۆڤ ژان و ئازاری ئەویتر بە مەسەلەیەکی بێ بایەخ تەماشا دەکات.

لیزا: ئەگەر ئازارەکان قسەیان بکردایە، دڵنیام ئەم گەردوونە پڕ پڕ دەبوو لە هاوار و ناڵە، ئاخر ئازار ئەو بێدەنگی و کشوماتییەی جوانە!!.

ستیڤان: مرۆڤەکان هەمیشە لە دەرەوە ئازاریان بۆ دێت و پێ دەگات، بەڵام لە ناوەوە هەستی پێ دەکەن، بەم هۆیەوە ئازاردەران ناتوانن لە قووڵی ژانەکە تێبگەن بەو پێیەی خۆیان هەستی پێ ناکەن.

لیزا: ئازار دیاردەیەک نییە قەدەغەی بکەین، کەچی بەربڵاوترین شتە ژیانی مرۆڤی هەراسان کردووە. زۆرجار لە هەوڵی کۆتایی□نان بە ئازارەکانی خۆتدا مرۆڤی تر دەخەیتە نێو ژان و چەرمەرسەرییەوە،

ئەمە ترسناکترین جۆری رووبەڕووبوونەوەی ئازارە.
ستیڤان: ناڕەحەتترین ئازار دەربڕینی هاوخەمی و لاواندنەوەی درۆینە و رووکەشانەی خەڵکە بۆت لەو کاتەی تۆ ئازار دەکێشیت!. گەورەترین درۆش لەم گەردوونەدا ئەوەیە یەکێک پێت بڵێت دەمەوێت ئازارەکانت لەگەڵمدا بەش بکەیت!!.
لیزا: من کچی شەرعی ئازارم، ئەو شەوەی ئازار بوو بە بووکی غەم و لە حەوشەی بێهود□یدا جووت بوون، دایکە ئازار بە منەوە دوو گیان بوو!!.
ستیڤان: هیچم لە دەست نایەت!!. راستییەکە ئەوەیە درۆ لەگەڵ خۆم دەکەم، بەڵام هەرچی بەتۆم وتووە راستییە. من بێ تاقەتم، بەڵام درۆ بۆ خۆم دەکەم تاکو هەقیقەت نەمکوژێت، هەقیقەتیش ئەوەیە دنیا بە دڵی ئێمە نییە و هیچیشمان لەدەست نایێ تا لەگەڵ خۆمان بیگونجێنین، دەبێت ئێمە لەگەڵ تاڵییەکانی بگونجێین و بە خەندەیەکی نمایشکارانەوە بڵێین ژیان جوانە!!.
لیزا: هەموو بە درۆ رۆژەکانمان دەگوزەرێنین، من چەند بێ چارەم، دڵم بێ ئۆقرە ژانی سەفەرێکی ئەبەدیی بێ گەڕانەوە گرتوویەتی. رۆحم زۆر کۆنە و لە زەمەنی فریشتەکانەوە جێماوە، لە چاخی حوکمی جندۆکەدا هەلا بووە.
ستیڤان: بڕوام بەوە نییە هیچ رۆژگارێک ئەم زەوییە کەوتبێتە دەست فریشتە، لەوەتی هەیە جنۆکە و رەشمار فەرمانڕەوایی دەکەن. تۆ دەبێت لە ئەستێرەیەکی ترەوە بە رێکەوت رێگەت هەڵە کردبێت و هاتبیتە سەر زەوی!.

تێبینی:
ئەم تێکست□ ب□ریتییە لە مۆنۆلۆگ نەک دیالۆگی دوو کەس، کۆی بەشەکانی ئەم مۆنۆلۆگانە لەنێوان 2017-2010 نووسراون. لە بەرگی دووەمی کتێبی “قوتووی عەتار” لەلاپەڕە 522-488 بەشێوەی کتێبی کاغەز لە ساڵی 2018 چاپ بوون

ناســنامە … دەق: مــارف عــومەر گوڵا …ڕەخنە: عەلی شێخ عومەر

لە زمانی باڵدار ناگەم
بەڵام ئەگەر هێلانەکەی لێ ڕووخابێ.. حاڵی دەبم
لە گریانی مناڵ ناگەم
بەڵام ئەگەر مەمکی دایکی بە یەکجاری لێ بڕا بێ
حاڵی دەبم
لە هاژەی باو بۆران ناگەم
بەڵام ئەگەر بە سەر کولبەی ئاوارانا تێ بپەرێ
حاڵیی دەبم
ئاخر چی بکەم
کە نینۆکم بەگژ پەنجەکانما بچێت
کە ددانم لە دەم و لێو یاخی دەبێ
کە برژانگم بە ناو چاوما دەشکێتەوە
نازانم بۆ دادەنیشم دەستەو ئەژنۆ؟
ئیتر بۆمبا بارانی ئەم دڵەم مەکەن
با ئەستێرەی خۆشەویستیم
لە شەوی ساماڵ و گەشما لێم نەتۆرێ
قیبلەنۆمایەکم هەبێ لە دڵمایە
با رێگەی خۆم لێ نەگۆرێ

* * .

گەرمیانی بۆ بارانی تینووی دڵمیان سووتاند
من نەمردم
کوێستانی بە هۆبە و هاوار ڕاهاتووم یان گڕتێبەردا
هەر نەمردم
کە یەکەم جار نیشتیمانم لەت لەت کرا
ئەو ڕۆژە بۆ من نەمردم
یەکەم گوندی وڵاتەکەم وێرانکرا
خۆزگە ئەو ڕۆژ دەمردم
بێ نیشتیمان بچمە هەر کوێ
لە دوورەوە گشت پەنجەرەو
دەرگایەکم لێ دادەخەن
ئا ااا خ

نیوە شەو لە شیرینی خەودا دەرم دەکەن
11 /1987 بناری قەندیل چەمکی ئەنتولۆژیاو دۆزی ناسنامە

ڕەخنە: عەلی شێخ عومەر

شیعر گەر وەك پەیامێك لادن بێت لە جیهانی ڕیالیزمی، بەشێك بێت لە فێگەرەکانی ئیستاتیکا، ئەوا لە ئاست کەم وکوری دیاردەکانی دەرەوەی خۆیدا، جیهانێکی فانتازی لە نامۆبوون فەراهەمدەکات، دەرگایەك بە ڕووی حەزو خوازەکانیدا دەکاتەوە، بۆ گەیاندنی مەبەستەکانی بۆشاییەك لە ناو نەست و خەونەکانیدا پڕدەکاتەوە، پاژێك لە ئەزموونەکانی پێ خەنیدەکات، شاعیر لە ڕێگای کۆشانی وێنەی شیعرییەوە دەتوانێ ئاماژە بە ناکۆکی بدات، گوزارشت لە هەڵوێست و بیرکردنەوەی سەردەمێکدا بکات، داکۆکی لەو دەنگە نزم و بەرزانە بکات کە هەست دەورژێنن، بە دوایی خۆیدا پرسیار بەجێدەهێڵێت، پاشینەی ڕۆشنبیری، هەڵمزین و پەخشکردن دەکاتە جێکەوتی دەرکەوتەکانی نووسین، بە جیاکردنەوەی ڕەنگەکان، بەدواچوون و داگەڕان، پێلینکردنی هەستەکان، بەدوایی خۆیدا دەهێنێ، بە ڕاشکاوی لە پیادەڕۆی گۆڕانەوەدا سنوور و ڕیتم و جیهانی هێنراوە، ڕەهەندەکانی مانا و گووتاری شیعری دیاریدەکات، شاعیر دەتوانێ مەبەستەکانی لە نێو شیعردا نیشان بدات، “ئەی شیعر ئەگەر دونیا نیشان ناداداتەوە، ئەگەر جیهان پانتاییەکی وەدەرنراوە لە شیعر، شاعیر(خودی قسەکەر) چۆن و بەچ شوناسێکەوە دەچێتە ناو ئەو ئەزمونەو لێیدێتە دەرەوە”1، “شیعری ناسنامە”2، یەکێکە لە شیعرە جوانەکانی “مارف عومەر گوڵ”ی شاعیر، ئەم هۆنراوەوەیە لە ساڵی 1987ی ز دا نووسیوە، بەرایی هەر لە ناونیشانەکەیەوە دەمنخاتە بەر دیدگای داوایەك، وشەیەکە داوایەکە بە بەرتەقای جیهانێ قورسە، داوایەکی فرە ڕەهەندە، هەڵگری چەندها خواستی جیاوازە، تراژیدیایی دەنگێکە لە کانگای ناخەوە دێ، داوایی جیابوونەوە لەوی تر یان لەوەی بەرامبەر دەکات، مادام جیابوونەوە سەرتای بوونە، بوونیش هەڵگری ناسنامەیە، دوالیزمەی بوون وناسنامە، هەبوونی یەکێکیان سەلماندنی ئەوی تریانە، ڕاساندنی یەکێکیان، پەنجە نێمایە بۆ ناسینی ئەویتر، ناسنامە چەند هاوشێوەبوون لە ئامێزدەگرێت ئەوەندەش دەرکەوتەکانی جیاوازی بوون ئاشکرادەکات، ناسنامە لێرەدا لە ڕێگای بەرامبەرەوە بە بەراوورد لەنێو جۆری ئەو پەیوەندییەدا، سنووری خۆی دەکێشێت، درێژە بە گەشەپێدانی خۆیدەدات، دابڕان ڕەتدەکاتەوە، ئیمیڵ دۆرکایم گووتەنی “شوناس لە ڕێگەی نەشونماکردنی کۆمەڵایەتییەوە پێکدێت”3، لە

ئاستێکی دیکەدا ناسنامە یان شوناس پرسیارێکە ڕووبەڕووی وەرگردەبێتەوە، لە شوێن خۆیدا ڕایدەگرێت، ئەگەری گەڕان و خۆدۆزینەوە بە دوایی خۆیدا دەهێنێ، دۆزینەوەی خاڵی بەیەکگەیشتن لە نێوان شاعیرو وەرگر، لە پەرچەقەکردنی خەمەکانەوە سەرچاوەدەگرێ، شاعیر دەتوانێ لە ڕێگای خەمەکانییەوە تێبگات، ئاوێزانی گرنگی شیعرەکەیمان بکات هاوسمان دەڵێت "گرنگی شیعر خۆی ڕێکخستنی خەمەکانی جیهانە"4، ئاراستەکردنی وەرگر و بەشداریکردنی لە کرانەوەی دەق لەگەڵ پڕۆسەی هەڵکراندنی مانادا، هەوڵێکی ئاوێتەبوونە، گەیشتنە بە مانای چەمکەکانی خەم و نەهامەتی، پێشهاتەکانی خەم تەنیا نییە لە نێوان پێکهاتەی دەق و خوێندنەوەی وەرگردا، بەڵکو لە نێو کردەی پەیوەستبوون و یەکبووندا، بەشدارێکی ئەکتیڤە لە نووسینەوەی سەرلەنوێی دەق و گرێدانی ناو دەقە بە دەرەوەی دەق، بەم ئاقارەشدا، دەق خۆی لە دەسەڵاتی تاکە کەسی ڕزگاردەکات، خاڵی بەیەکگەیشتن لەتەك وەرگردا مسۆگەردەکات، بەمەش هەنگاوی داگەڕانێك، نزیکبوونەوەیەك لەگەڵ دەقە شیعرییەکەدا مەیسەردەکات، لە بەراییەوە ئەمە بەشێکە لە کۆپلەی یەکەمی شیعری "ناسنامە"

ناسنامە
لە زمانی باڵدار ناگەم
بەڵام ئەگەر هێلانەکەی لێ ڕووخابێ.. حاڵی دەبم
لە گریانی منداڵ ناگەم
بەڵام ئەگەر مەمکی دایکی بە یەکجاری لێ بڕا بێ
حاڵی دەبم
لە هاژەی باو بۆران ناگەم
بەڵام ئەگەر بە سەر کولبەی ئاوارانا تێ بپەڕێ
حاڵیی دەبم

شاعیر لە ڕێگای زمانەوە لە دووتۆی گرتەیەکەوە هەڵدەستێ بە کێشانی وێنەیەك، کە دەبێتە بنەما بۆ جوڵاندنی وێنەکانی دیکەی هێنراوەکە، شاعیر بە تواناوە ڕەنگی هەستەکانی پەخشدەکات، تێیڕادەمێنێ و گوێ قوڵاغیان دەبێت، لەم ساتەوەختەدا، وەك ئەلتەرناتیڤی دەتوانێ هەستی بینین بکاتە هەستی بیستن، ئەم ئاڵوگۆڕە لەخورا نەهاتووە، بەڵکو هەوڵێکە بۆ گەیاندنی پەیامێکی ئاماژەدار، کاردانەوەی کردەیەکی نەویستراو و نەگونجاوە، بۆ ئەم مەبەستەش شاعیر نکۆڵی ناکات لە بەکارهێنانی زمانێکی بازنەیی تا بەردەوامی بدات بە لێکدانەوەی تێڕامانێك کە بە کارەساتەوە بارگاوی کراوە، بەمەش دەتوانێ جیاوازی لە پرینسیپەکانی مانای شیعریدا دروستبکات، وێنەو ستایلێکی جیاواز فەراهەمبکات، هەر لە چەمکەکانی خەمەوە هەتا

گەیاندنی مەبەست لە ڕاییکردن و پتەوکردنی پەیوەندییەکانی لەگەڵ نیشتیماندا، بە مانا فراوانەکەی هەماهەنگییەك لەگەڵ بژێویدا دروستدەکات، تەنگەژەی بوون و ناسنامە تێدا دیسپلێن دەکات، نەبوونی زمانی لەیەکگەیشتن بانگەشەیەکە، فاکتەریًکی بەهێزی جوڵەپێکردنی هەستە بەرانبەر بە ئەوی تر، زمان وەك پەیامێك واتای جیاوازی دەگەیەنێ، مانای جیاواز دەبەخشێت، پشت تێکردنی لە دیالۆگی ڕاستەوخۆ، لابردنی زمان، گۆڕینی بۆ زمانی وێنە، یەقدانەوەی هەستێکی درکپێکراوە لە نێو نەستی شاعیردا لێکدانەوەیەکی ئاشناو تەبا وەردەگرێت، هاوشێوەبوونێك، خەمێك، لە جیاوازی زمان، لە جیاوازی مرۆڤ و باڵندە گەورەتر بە یەکەوە گرێدەدات، لە وێنەیەکدا کۆیان دەکاتەوە، جیاوازی ناکات لە دابەشکردنی خەمەکان، لە کێشانی ئەو وێنانەی کە لە زاکیرەدا فۆرماتناکرێ، لە سکێچی وێنەی شیعریدا، درککردن بە نەهامەتی، یەکبوونی زمانی خەم، گواستنەوەی کارەسات، خۆی لە ناوەخندا کۆدیتایە، هەڵگری پەیامێکە، کار لەسەر ڕێنان و سڕینەوەی جیاوازییەکان دەکات، شاعیر لە کاتی ئاساییدا، تێناپەڕێ تا دیار هەوێنی نادیار بگرێتەوە، بەڵکو هەموو نادیارێك بە دیارێك دەستنیشان دەکات، نا دیارێکیش ڕەتدەکاتەوە، ئەمەش بە پێی تێزی هیگڵیی "هەموو دیاریکردنێك نەفیکردنیشە"5، بەڵام کاتێ لە هاوکێشەی کۆتاییدا، دەبینین سڕینەوەی ناسنامە، هەڕەشە مانەوە و تەنگەژەی بوونی بە دواوە دێت، شاعیر لە ڕێگای پەرچەڤەکردنی خەم و ئازارەکانیەوە بەوەی لە زمانی خەم دەگات، هەستی تێگەیشتن و حاڵیبوون لەگەڵیاندا دابەشدەکات، بە زمانی خەم، تراژیدیای شکست لە سێ ئاستی وێنەدا تۆماردەکات، ئاستی یەکەم: هەڵکەندنی ڕێگەو وێرانکردنی شوێنە، سڕینەوەی ناسنامەیە، لە نێوبردنی مۆرك و سەقامگیریە، بە دەرئەنجام پەرتەوازەی و ئاوارەیی دەخاتەڕوو، ئاستی دووەم: تەواوکەری پاژی یەکەمە بە زەوتکردن و وەستاندنی هۆیەکانی بژێوی ژیانەوە بەندە، ڕادەستبوونی نەوەکان و ئایندەی نیشتیمانی دایکە بۆ مردنێکی لەسەرخۆوە وێناکراوە، سڕینەوەی ناو ناسنامەیە، لە ئاستی سێهەمدا: باو باران وەك کۆدێك بەکارهێنراوە، پەیامێکە بۆ دۆزەقی، بەکارخستنی هێزێکی کوێری سروشت، ئاوێتەکردنی هێزی سروشت، توانەوەی لەنێو زوڵم زۆری هێزی ستەمکاران، بەدەرخستنی جۆرێکە لە دیوە نەرێنییەکەی ژیان، پیادەکردنی ئەو دیوە قێزەونەی ڕامیاریە، کە لە کردەی داگیرکارییدا وشك وتەڕ بە یەکەوە دەسووتێنێ، جگە لە زمانی چەك و بەرژەوەندی، لە زمانی تر حاڵی نابن، نە جریکەی باڵندە لە کاتی وێرانکردنی هێلانە، نە گریانی ساوایەك بۆ شیری دایك کردەی وەستانیان ڕاناگرێت، لە

سەرجەم ئاستەکانی کردەی دابڕاندا درێغی ناکەن لەوەی ، باڵندە لە هێلانە، ساوا لە مەمکی دایکی، سیڤیڵ لە ماڵ و حاڵیان بکەن، گەر لە کێشەیەکی گشتگیرییەوە داگەڕانی بۆ بکەین، لە نێوان هەر یەك لە هێلانە و مەمك وەك خوازە لێکچواندنێك هەیە، بەجۆرێك لە جۆرەکان، بە نیشتیمان هەژمارکراوە، هەریەك لە باڵندەو ساوا و هاووڵاتی، هەر سێکیان بێ جیاوازی لە ئەنجامگیریدا، دەچنە خانەی بێ لانەوە، یان ئاوارەوە، ئەم دەرئەنجامەش ئەوە دەسەلمێنێ، لە فەرهەنگی ڕامیاری داگیرکردندا، هەر لە باڵندەوە بیگرە تا ساوا، ئینجا هاووڵاتی بێ گوناه، چۆن لە ژێر ناسنامەی یاساکانی دەوڵەتدا، بێ جیاوازی دەچەوسێنەوە، چۆن بە بەرچاوی جیهانەوە، بە ئاشکرا هەوڵی سڕینەوەو دابڕانی ناسنامەیان لەگەڵدا دەکرێت، باڵندە بە ناسنامەی هێلانەوە، ساوا بە ناسنامەی مەمکی دایکییەوە، سیڤیڵ بە ناسنامەی ماڵ و خاکەوە، گرێدانی ئەم ڕووداوانە بە دیاردەکانی سرووشتەوە، وەك هاژەو باوبارانەوە، ڕێپێدانێکی شەرعییە بە ئاسایی کردنەوەو بە سروشتکردنی دۆخکە، کە لە سیستەمی جیهانیدا بە پیادەکردنی دروشمی بەرەنگاربوونەوەی هاوبەش، پاراستنی بەرژەوەندی هاوبەش دەناسرێت، مانەوەی دەسەڵات دەپارێزێ، لە نەخشەی جوگرافیادا چەسپاندن و وێناکردنی سنوورەکان ، بە هێڵی سوور کێشراون، ئەمەش بە مانای وەستان و چەقین و تێنەپەرین دێت، ئەم دۆگمابوونەو پیرۆزکردنەی سنوور، بە هیچ ڕێسا و پێوانەیەك ناچێتە ژێر ڕکێفی هیچ یاسایەکی مرۆیی، لەکاتێکدا دەسەڵاتی چەوسێنەر بۆ پاراستنی سنووری خۆی، ئەو مافە بە خۆی دەدات، گشت ڕێگایەکی نامرۆیی بگرێتە بەر، هەر لە کوشتن و دەربەدەری و بە دیلگرتن و ..هتد، لە هەمان کاتدا، لە دەرەوەی خۆی ئەو مافە گەر بە هەرەمەکیش بێت، لە باڵندەیەك یان لە غەریزەیەکی سروشتی ساوایەك قەدەغە دەکات، داکۆکی لە سنووری غەریزەکانی مانەوە بەشێکە لە ناسنامە، جا ئەو بوونەوەر هەر چیی بێت، گەر باڵندە بێت یان ساوا یان مرۆڤی کامڵ، هەر ڕۆحە مافی ژیانێ ئاسوودەیان هەیە ، بێگومان وشەی باڵندە، یان ساوا وەك ئاماژەیەك، یان پێوەرێك بەکارهێنراوە، تا لەو ڕێگایەوە بەرتسکردنەوەی ماف و قەوارەی ئازادییەکان بخاتە ڕوو، ئەو مافە سروشتیانە چەند بچووك و بێ بەهاشبن، لە پاراستنی شوێنیدا لای دەسەڵات مانای یاخیبوون بە دەستەوە دەدات، گەر پێدراوەکانی شوێن، هۆکارێك بن بۆ سەقامگیری و پاراستنی سنوور و ناسنامە، ئەوا دەرهاویشتەکانی لەقکردنی شوێن بە ناچاری ناشوێن بەرهەمدەهێنن، سنوورەکانی ناسنامە کاڵدەکەنەوە، دیاردەکانی ئاوارەبوون تۆخ دەکەنەوە، ساڵ لە دوای ساڵ دیاردەکانی ئاوارەبوون زیاتر دەکەن، دەبنە زۆرینە، دیاردەی زۆرینە بە مانا باوەکەی، هەمیشە قەوارەی

ئاسایی بوون و نۆرماڵبوون وەردەگرێت، پێچەوانەی کەمینەیە کە خۆی لە تایبەتمەندیدا دەبینێت، لەم بارەدا تراژیدیای جیابوونەوەی زۆرینەو کەمینە ، درزێك لە خەسڵەتی گێڕینی ناسنامەدا فەراهەمدەکات، جگە لە هێمای کەسایەتی، هێمای نەتەوایەتیش هەڵدەگرێت، جیابوونەوەی بەزۆرەملێ، هەڵکەندن لە زێدو نیشتیمان، دابڕانە لە شوێن، لە ڕابردوو، لە شارستانییەت، گەڕانەوەیە بۆ ناشوێن، بۆ ئۆردوگای زۆرەملێ، هەوڵدانە بۆ زەوتکردنی ناسنامە، ئاوارەبوونە، مێژوو لە قۆناغێکی شکستدا، چۆن دەیەوێت ناسنامەمان لێ زەوتبکات، بە هەمان شێوەش دەیەوێت زەوییمان لێ بسێنێ، ئەمەش کاتێ ئایدولۆژیایی ناسیۆنالیزمی توندرەو، ڕاسیزم دەردەکەوێت، گەشەدەکات، تەنیا خۆی دەبینێت، ئاوارە بەرهەمدەهێنێ، بەرهەمهێنانی ئاوارەبوون، چەکێکە نەیارەکانی پێدەترسێنێ، هەم قەرەبووی گومانێك دەکات تەنگەژەی ناسنامەی خۆی پێ دەشارێتەوە، ڕووخساری ئاوارە، دەنگێکە لە گوێی ڕاسیزم دا، سەدای تاوانێکی گەورە دەکات، داوای گێڕانەوەی مافێکی ڕەوادەکات، داوای ناسنامەدەکات، کە هێمای شوێن و نەتەوەیە، دابەشبوونی ناسنامە و دەنگی ئاوارە لە نێوان خەمی ئێستای ئامادەو خەونی ڕابردووی بەرەنگاریبوون، کەسێکی ئەرێنی لە فیداکاری و کەسێکی نەرێنی لە ڕادەستبوون بە چارەنووسێکی نادیار فۆرمێڵەدەکات، پرسێك زەق دەکاتەوە، چیبکەن باشە، چۆن بیر لە ناسنامە نەکەنەوە، بیر لە تێکچوونی پەیوەندی بە شوێن و زێد نەکەنەوە، ئەی سنوور، ناکرێت بیر لە سنوور نەکەینەوە، سنوور دنیایی دابەشکردووە بۆ نیشتیمان و نانیشتیمان، بۆ ناسنامەو ئاوارە، شوێن و ناشوێن، بوون و نەبوون، دەنگ و بێدەنگی، بۆ زمان و نازمان، بۆ ماف و بێ ماف، مارف عومەر گوڵ وەك ماف پەروەرێك، شاعیرو یاساناسێك، چاك دەزانێت لە چ دەرگایەك دەدات، چیی دەبیستێت، بە چ زمانێك دەدوێت، چۆن لە زمانی باڵندە، مناڵی ساوا، لە ڕەشماڵی ئاوارەکان حاڵی دەبێت، بەرگە دەگرێت خەمیان لەگەڵدا دابەشدەکات، چۆن لەتکردنی سەقامگیری پارادۆکسێ بەرهەمدەهێنێ، ئاوارەیی و ڕەهەندەکانی خەمی لێدەکەوێتەوە، بەرامبەر بە شوێن سروشتییە لە ڕەهەندەکانی خەمەوە داکۆکی لە ناسنامە و لە دیاریکردن سنووربکات، وەك ئەمەگ مێژوویەکی ڕووناك تۆماربکات، زۆردار بە گومان و بە قەیرانی ناسنامەوە، سروشتییە داکۆکی لە مرۆڤ و ناسنامەکەی نەکات، ڕق وکینە لە دەرگا قۆزوەنەکەی مێژووەوە، ئایندەیەکی تاریك لە دنیایی ڕامیاریدا تۆماردەکات.

ئاخر چی بکەم

کە نینۆکم بەگژ پەنجەکانما بچێت

که ددانم لە دەم و لێو یاخی دەبێ
که برژانگم بە ناو چاوما دەشکێتەوە
نازانم بۆ دادەنیشم دەستەو ئەژنۆ؟
ئیتر بۆمبا بارانی ئەم دڵەم مەکەن
با ئەستێرەی خۆشەویستیم
لە شەوی ساماڵ و گەشما لێم نەتۆرێ
قیبلەنۆمایەکم هەبێ لە دڵمایە
با ڕێگەی خۆم لێ نەگۆڕێ

شاعیر لە پەرەگرافەکانی سەرەتایی شیعرەکەیەوە، چەمکی تێگەیشتنی باو لە ژێر هەل و مەرجی تایبەتیدا، حاڵیبوونی خۆی بەیاندەکات، بەڵام لێرەدا بە پێچەوانەوە، "نازانم" دەکاتە دەسکەلای خۆی، بە دیوێکدا ڕادەستبوونی خۆی ڕادەگەیەنێت، نازانێت چیبکات، چۆن ڤیزەی پەڕینەوەی وەرگرت، لێی دانیشت، نازانێت چیبکات، ڤێگەری ئەم ئاراستەیە چیی بوو دەنگ و هەڵوێستی شاعیری گۆڕی، لەپشت هەر دەقێکی ئاشکرای هۆنراوەدا، دەقێکی شاراوە هەیە، لە بنەرتدا پەیوەندییەکی دیالێکتی لە نیوان دەقی گوتراو و دەقی شاراوەدا هەیە، خوێندنەوەی هەر دەقێك دەقێکی نادیاری لەپشتە، سێبەرەکەی وێزەی خوێنەر بەرنادات، بەمەش بوونی جەستەی هۆنراوەکەی بۆ چەند دەنگێکی جیاواز پۆلین دەکات، ڕوونی ئایدیافۆن بە ئاشکرا دیارە، چۆن گوزارشت لەخۆیدەکات، ئەمەش وادەکات، ڕەوتی هۆنراوەکە بە شێوازی بە دواییەکداهاتن دا گەشونما بکات، جیاوازی دروستبکات، پاشینە و زەمینەی کێشانی وێنە لێرەدا، پتەوکردنی پێکهاتەی مشتومڕ و ململانی لە نێوان گشت و بەشدایە، ئەم ململانیە ئاسایی نییە، هەڵگری کۆمەڵێ ڕەهەندی جیاوازە بەوەی لە ناو خۆدایە، هەوێنی ڕووداوێك نییە، پاشینەی نەبێت، ڕێساکانی گەمەکردن تێدا نادیارە، بریاردان دەربارەی تێزەکانی دژوارە، بەوەی کردەی هەر جوڵەیەك، لێکدانەوەیەك، بریار وەرگرتن هەر لایەکیان، بە دژایەتی خۆی و ئەوەی تر دەوەستێتەوە، مۆمۆڵایەتی هەر لایەکیان، مۆمۆڵایەتییەکە خۆی دەگرێتەوە، بە هەردوو سەر زیانەکان بۆ خۆی دەگەڕێتەوە، شەری دوانەی من و ئەوە، خود و بابەتە، تاك و کۆیە، پەنابردن بۆ خودئاگایی ئاوێتەکردنی لە ناو خەیاڵدا، بایەخدانێکە لە ناو وێنەو فەرهەنگی شیعریدا، ڕیاڵ دەشکێنێ و پێگەیەکی ناتەبا بەرجەستەدەکات، لە بنیادی درامادا خاڵی وەرگەڕانە، لە نیٍوان من و ئەودا، خود و بابەتدا، لێکترزانی دەنگە، لەیەکنەگیشتنە، لە ڕێڕەوی گشتیدا، تەوەری ئەم نالەبارییە گێڕان و کارەسات دروستدەکات، ئاراستەی دەنگەکان بە لایەکی تردا دەبات، گەر بەپێی لێکدانەوەی ئاسایی باوی زماوانییەوە بێت، بۆ نموونە دوانەی

(پەنجەو نینۆك، دەم ولێوو دان، چاو و برژانگ) گەر تەواوکەری یەك نەبن، دەبێ هاوکارو ئاشنای یەکبن، بەڵام ڕێبازی پاساو هێنانەوە، مێتیقە لەسەر تەوەری پەیوەندی شاعیر بە دەرکەوتەکانی دەرەوەی خۆی، کاتێ لە سۆنگەی ئەوەی دەستی بەسەردا ناشکێت، بە بەشێکی خۆی دەزانێت، ئەوەی شاعیر چاوەروانی نەدەکرد ئەوە بوو کە ڕوویدا، بەشێك لە جەستەی خۆی دژی خۆی بوەستێت، ململانی لە تەکدا بکات، ئەمە جگە لەوەی چەند لادانە لە زمان و مانای باو، جێی پرسیارە، لە ڕووی میکانیزمی جوولًە و فەسلەژەوە پاردۆکسێ فەراهەمدەکات، بەڵام بە هەمان ڕادەش نزیکبوونەوەیە لە زمانی شیعری، زمانی شیعری چەند لە زمانی باو دوورکەوێتەوە لە خودی شیعر نزیك دەبێتەوە، دەق کاتێ دەتوانێت بە ئەرکی خۆی هەستێت کە پێوەرە هونەرییە باوەکان بشکێنێت بە گووتەی ئایزەر " ئەدەبی بەتاڵ و بۆش دەبێت گەر هاتوو خۆی بە شتە باوەکانەوە بەستەوە کە پێشتر هەبوون"6 بۆیە گەر لە گۆشەنیگای تەرزی ڕیزکردنی ئەندامەکانی جەستەوە بەدواچوونێك لە ڕستەکاندا بکەین، دەبینین پێچەوانەیە لە خوارەوە بۆ سەرەوەی بەشێکی جەستە ڕیزکراوە، شێوازی ئەم ڕیزکردنە هەرمەکی نییە، لەخۆڕا نەهاتووە، شاعیر لە وێنەیەکدا هاوشێوەبوونێك لە نێوان بەشێك لە جەستەی خۆی بە بزوتنەوەی نیشتیمانی جەستەی کوردی هەژماردەکات، شاعیر لە وێنەکەی ناخی خۆیدا جەستەی وەك ئەلتەرناتیفی جەستەی بزوتنەوەی کوردی بەرجەستەدەکات، مێژوویەك دەخاتەڕوو، چۆن رەگەزەکانی جوڵاندنەوەی تووشی قەیران هاتووە، چۆنیش لە نێو تاکەکانیدا بە پێچەوانەی ویستەکان دەجوڵێتەوە، پاژ لە دوای پاژ لە خوارەوە بۆ سەرەوە یەقدەداتەوە، هاوپێچ ئەنەلۆگێك لەتەك ڕوداوە نەویستراوەکانی دەرەوەی خۆیدا فەراهەم دەکات، گەر پەنجە بنەمایەك بێت بۆ جوڵاندنەوەو ئاماژەپێکردنی مەبەستێك، نینۆك دەرهاویشتەیەکە خراوەتە سەر پەنجە، میکانیزمی ئیشکردنەکەی ئاراستەیەکی سروشتییە لە ناوەوە گەشەدەکات بۆ دەرەوە، بەڵام کردەی بەگژاچوونەوە وەك هێمایەکی دژە سروشت ئاماژەی بۆ کراوە، هەڵبەت بەبێ فشاری هێزێکی دەرەکی محاڵە ئەم کردەیە پێچەوانە بکرێتەوە، ئاراستە لە دەرەوە بگۆڕێت بۆ ناوەوە خۆی، خۆی بخوات، ئەم بگژاچوونە و خۆخۆرییە لە جەستەی کوردبووندا، تا کۆی بڕدەکات، تا کەی لە ژێر فشاری دەرەکیدا دژ بەیەك کاردەکەن، کار بەوەندەوە ناوەستێت، شاعیر لە خوارەوە بۆ سەرەوە بەشێکی تر لە جەستە دەخاتە ڕوو وەك گشت باس لە دەم و لێو دەکات، یاخی بوونی دان لە دەم ولێو دەرخەی تەشەری بەشە لە گشت، تێکدانی ڕووکارە جوانەکانی ناسنامەی جەستەیە، لەگەڵ هاتنەڕیزی کەرەستەکانی گەیاندن و گفتوگۆدا یەکنایەتەوە، قسە و گووتار دروست ناکەن، دوا شتی ئەو ڕیزبەندییە

ئاوەژووە، شاعیر دێتە سەر ئەندامی چاو واتا بینین و تیڕوانین، برژانگ وەك بەشێك لەبری ئەوەی وێناو دیدە ڕوونکاتەوە و رێکیبخات، کەچی ڕۆڵی تێکدەر دەبینێ، بەناویدا دەشکێتەوە، دەیەوێت کوێری بکات، چاو جگە لەوەی قیبلەنومای جەستەیە ڕێگایەکە بۆ بیرکردنەوە و تێڕامان و هەڵسەنگاندن، جیاکردنەوەی هەڵوێستە، نەگونجاندنی پەنجە و دەم ولێوو چاو لەگەڵ بەشەکانی نینۆك و دان و برژانگ ، گەر بە دیوێکی فراوانتر دەگەڕانی بۆ بکەین، دەکرێ جێکەوتی ئەم هەڵوێستە درامییە، بە ئاشکرا وێنەی شقڵێکی ڕامیاری تێدا بشێینەوە، بەپشتبەستن بە ساڵی نووسینی شیعرەکە، بە دووری نازانین، کاریگەری بەشێك لە شەری برا کوژی لەسەر بێت، باس لە بەگژاچوونی برا بەرامبەر بە برا دەکات، جەستە لە بری گونجاندن و یەکبووندا چۆن لە نێو دژەوابوونێکدا، لەنێو هاوکێشە سیاسیەکاندا، ڕێرەوە دروستەکان دەشکێننەوە، جێکەوتی چ نووشستیەکی پر ئازار لە ویژدان و جەستەو ناسنامەی شاعیردا دەروێنن، بوون بە چ کارەساتێك درز دەخاتە نێو ناسنامەوە تا دەستەوسان بە دیارییەوە دانیشێت، هیچت پێنەکرێت، شاعیر جەستە وەك یادخەرەوەیەك دەکاتەوە، پێدراوەکانی جیهانی دەرەوە، مێژووی سەردەمێکی نالەباری شۆرشی شاخ لە نێو ناخی خۆیدا دەبینێ، بەسەر نیشتەمەنی ئەو خەونانە دەچێتەوە کە متمانەی تەواوی پێی هەبوو، خۆی تێدا دەبینی و بوونی دەسەلماند، لەپڕ بە کردەی دژاوەبوونێك، بەراووردێك، نغرۆ دەبن و دەبنە دژ، ئەمەش تووشی شۆکیدەکات، کلیلی تێڕامانێك دەرگای حیرسێك دەکاتەوە، ئەوەی تاکە دەنگ دابەش دەکات، دەنگی ناوەوەیە، هێزەکەیەتی، کە لەم قۆناغەدا شوێنی هەڵبژاردنی تێدا نەماوە، ڕێڕەوەکە ئاوەژووبووەتەوە، ئەژیندای بەردەست وەك لە پێشتر شاعیر لە ڕیزبەندییەکە ئاماژەی پێداوە لە بەشێك لە خوارەوەی جەستەوە بۆ سەرەوە دەجوڵێ، واتا یەکەمجار جووڵەپێکردن، دوای گفتوگۆ، ئینجا تێڕامان و بینینە، لە کاتێکدا بە لۆژیك و بە ڕیزبەندی جەستە دەبوو لەسەرەوە بۆ خوارەوە شۆڕبێتەوە، واتا پێش هەموو شتێك دەبوو تێڕوانین و بیرکردنەوە بێت، ئینجا گفتوگۆو دیالۆگ، لە کۆتاییدا فرمانی جووڵەپێکردن بێت، پرسیاری مارف عومەر گوڵی شاعیر پرسیاری ناچارییە، دەڵێت (نازانم بۆ)*، ئایا لە نەزانینە، یان هۆکاری بژێوی و ئابوورییە، یان دەستێوەردانی ئەوانەی دەرەوەی سنوورن، فوبیاو لەنێوچوون، خۆراگری و ناسنامە، مانەوە کارێکی وادەکەن، هەمیشە بزاوتی کوردی ڕێگای پێچەوانە بگرێتەبەر، ئەمەش پێچەوانەی سەرەتایە کە دەیووت “حاڵی نابم”، لێرەش بە هەمان شێوە چۆن لە سەرەتادا خەمەکان کۆیانی دەکردەوە، ئێستاش لە دواجاردا ئاواش لە جەستەی هۆنراوەکە دەبنەوە، شاعیر دەرگایەکی دیکە دەکاتەوە پرسیار

دەکات، دەڵێت "چیبکەم"!، واتا ئەگەری ڕێگای تر هەیە بیگرێتەبەر، گەڕان بە دوایی ڕێگایەکی دیکەدا دەربازبوونە لە واتەواتەی نێو خود، لە پێکهاتەکانی ماڵی شیعرییدا تەواوکەرێکی هەستیارییە میلان کۆندێرا لە شوێنێکدا دەنووسێت "هەستی تاکە کەسی لە سەر بنەمای یادەوەری دامەزراوە یادەوەری خۆی لە سەر بنەمای زمان ڕادەوەستێ"، ئەوە ئەزموون و یادەوەرییە وادەکات شاعیر پێداچوونەوە بکات، ئەوە جیاوازی پێدراوەکانی فاکتە پرسیاری نوێ فۆرمۆڵەدەکات و بەراوردی لێدەکەوێتەوە، سۆراغی وەڵامی نوێ دەکەن، سەرنج بدەن چۆن لە قۆناغی یەکەمدا، شاعیر بە دوای دیاریکردن و دۆزینەوەی ناسنامە وێڵە، لە قۆناغی دووهەمدا چۆن وەرچەرخانێ ڕوودەدات بە ئەگەری ونبوون و درزتێکەوتنی ناسنامە چۆن لە گەڵ قۆناغی یەکەمدا پارادۆکس فەراهەمدەکات، لە نێوان دۆزینەوە و ونبووندا بە شێوەیەك لە شێوەکانی دۆنیایی بە ڕاشکاوی لەسەر تەوەری ترس و دڵەڕاوکییدا دەخولێتەوە، پەیوەندی شاعیر بە یادەوەرییەکانییەوە گرێدەدات، کە ڕووماڵی ئاوەزی کردوە ڕەنگ و ڕووی گرتووە، لە نێو ئەم گێژنەدا، شاعیر لەودیو پەردەی ئەزموونەوە داکۆکی لە خۆیدەکات، دەنگی ڕاستەقینەی خۆی ئاشکرادەکات، دەنگی خۆشەویستی بەرزدەکاتەوە، دەگەڕێتەوە بۆ دڵ چیتر نایەویت پەرت بکرێت گەر پێشتر شاعیر لە ڕیچکەی دڵەوە خەمەکانی دابەشکردبێت، لە ئێستادا وەك کاردانەوەیەك، هێزێك دەخاتە بەریان و کۆیاندەکاتەوە، کۆکردنەوەی داتاکانی هەست وەڵگەرانیان لە خاڵێکدا، سەرتاپای هاوکێشەکە لە ئەگەرەکانی هەستەوە دەگۆڕێت بۆ پرینسیپەکانی خۆشەویستی، دەروشانەوەی ئەم خۆشەویستییە، جوانییەکی تر دەخاتە نێو هەستی هاوبەش وگرێدانی بە بوونەوە، بە ڕێگای هاوبەشەوە، وێنە کێشانی زەمینەیەکی دیار، یان شەوێکی ساماڵ ئەو هێزەیە کە یارمەتی شاعیر دەدات ئاوڕ لە ڕابردوو نەداتەوە، خۆی بە بەشێك لەو دونیایە بزانێت، کە چاوێك دەنووقێنێ بە یەقینەوە لە ئاوێتەبووندا چاوێکی گەشتر بکاتەوە، چاوێك بەشێك نا، سەرجەم ڕەنگەکان لەخۆبگرێ، هیچ ڕەنگێ نەتۆرێنێ، بیرێکەی بینین و نەبینین، گەڕانەوەو لێبوردن، دینەمۆی ئەو چالاکەیەیە کە هێز دەداتە شاعیر، پەیام و پەیوەندی ئەو و نیشتیمان پتەودەکات، لە هەمان کاتدا تەشەرەیەکە لەوانەی سوود لە ناکۆکیەکان دەبینن، بە قازانجی خۆیان دەیشکێننەوە، قیبلەنومای دڵ دەتوانێ ئاراستەی قازانج بەلای خۆیدا بشکێنێتەوە، خۆی لێنەگێڕی، ئاوڕدانەوەی بۆ دڵ تەواوکێیی خەیاڵێیکە، لە ڕوونیدا ساماڵی عەشقێکە، پاشەڕۆژ لە نێویدا دەدروشێتەوە، دۆنیای بۆ خۆی و نەتەوەکەی ڕۆشندەکاتەوە، چیتر تاریکی ناتوانێ ڕێگای لێبگرێی، لە لایەکی دیکەوە، کاتێ شاعیر لە کات و شوێنی نوێدا

پێکهاتەی وێنەکان دەگۆڕێتەوە، ئاوێتەیان دەکات، پەیوەندییەکی نوێ لە نێوان دێ و بۆمبابارانکردن کە لێکەوتی گرتەیەکی پێ توندوتیژی دەرەوەی خۆیەتی لە لایەك، ئەستێرەی خۆشەویستی لە شەوی ساماڵدا، لە لایەکەی ترە کە گرتەیەکە تەژییە بە هێمنی، بە وێنەیەکی ڕۆمانسیانەی سروشت، ڕەنگدانەوەی ناوەوەی خۆیەتی، دەرەوەو ناوەوە، ئەم دژەوابوونەی گرتەکان، ئاوێتەبوونیان وادەکات دەقی هێنراوە خۆی لەنێو خۆیدا، پرسیارەکان لە ڕێگای قیبلەنوما ئاراستەی دێ بکات، بەڵام پرسیار نەکردن لە چۆنییەتی فۆڕمگەرایی شیعر و ڕێپێوانی خودی، وێنەی دەقی و ئاستەکانی گووتار، ناوەخنێکمان بۆ ئاشکرادەکات، وێنای شیعری تەنیا وەچەی وشە نییە، بەڵکو وشەکان دەبنە دەروازە بۆ وێنە، دەبنە دەروازە بۆ تێگڵانێ زیاتر، پێداگری شاعیر لە بەکارخستنی ئامرازەکانی هەست، هێبینییە لە پێشخستن و دابەشکردنی هەر سێ ئامرازە هەستییەکانی دەرەوە، کە پێشتر ئاماژەمان پێیدا، مەبەست لە سێ ئامرازەکان، هەستەکانی بەرکەوتن و جووڵە لە پەنجەو نینۆك، دەم و لێو لە دەنگ و تامکردن، بینین و ڕوانین لە چاو و برژانگ، سەرجەم ئەم سێ ئامرازە دەرکییە بەبەرتەقای هەستێکی ڕیشەیی ناوەوە نابن، کە لە دێدا بە دیاردەکەوێت، لە سەراییەوە ساتێ شاعیر بەسەر ئامرازەکانی ئەو سێ هەستەی دەرەوە تێدەپەڕی، ڤیزەی پەڕینەوکەی پرسیاری" نازانم بۆ" بوو، وەلێ لە ئێستادا دەرهاویشتەکانی وەڵامی بۆ ڕوونبووەوە، ئەوەی وەڵام دەدۆزێتەوە، ڕێگای پرسیار دەگۆڕێ دێە، کە دێ گۆڕا هەستەکانی بەرکەوتن، ڕیتمی دەنگ و قسەکردن، بینین و تێڕوانینیش دەگۆڕێ، ئەوە ناوەوەیە، دێە، گۆڕانکاری دروستدەکات، تا لە خۆجێیدا گۆڕانکاری نەبێت لە دەرەوە ناتوانێت ڕووداو دروستکات، قۆناغ ببڕێت، گەر پارادۆکس نەبێت، هەمیشە دیاردەکانی دەرەوە دەبێ هەڵگری ناسنامەی ناوەوە بن، دەبێ ناسنامەی دێ هەڵگرن، چۆن ساماڵ ناسنامەی ئەستێرە، قیبلەنوما ناسنامەی ڕێگا هەڵدەگرێ، چۆن ئەستێرە دێی ساماڵە، قیبلەنوما هی ڕێگایە، نە لێیدەتۆڕی نە لێیدەگۆڕێت، داواکەی "مارف عومەر گوڵ"ی شاعیر لە هاوزمانەکانی، لە خاڵێکدا وەك خەمەکانی لە دوو هەستیی باس نەکراودا کۆیاندەکاتەوە، هەستی بیستن گوێگرتن لە دەنگی دێ، گۆیڕایەڵی دەنگی دێ بن، تا چیتر هەست بە بۆنی خیانەت نەکەن، ئەگەربینی گشت خیانەتێ لە بۆمباکردن و کاولکردنی دێوە دەستپێدەکات، جەستە کەناردەخات، مێشك دەشێوێنێت، ڕێگا دەگۆڕێ، شوێن و پێگەی ناسنامەو بوون لەق دەکات، لە قۆناغی سێهەمدا جارێکی تر شاعیر دەتوانێ لەنگەربگرێ لە ڕێگای خۆشەویستییەوە ناسنامەکەی بگۆڕێتەوە، پارادۆکسی نوێ بخاتە ڕووە تاڵەکەی دەرکردن.

گەرمیانی بۆ بارانی تینووی دڵمیان سووتاند
من نەمردم
کوێستانی بە هەڵبە و هاوار ڕاهاتووم یان گێتێبەردا
هەر نەمردم
کە یەکەم جار نیشتیمانم لەت لەت کرا
ئەو ڕۆژە بۆ من نەمردم
یەکەم گوندی وڵاتەکەم وێرانکرا
خۆزگە ئەو ڕۆژ دەمردم
بۆ نیشتیمان بچمە هەر کوێ
لە دوورەوە گشت پەنجەرەو
دەرگایەکم لێ دادەخەن
ئاااخ
نیوە شەو لە شیرینی خەودا دەرم دەکەن

خۆشەویستی وەك نموونەیەكی پەتی، پەیوەندییەكی زیندووە لە ئاوێتەبوون، توانەوەی قەوارەی خودە لە قەوارەیەكی دیكەدا، ئەوین ئاوێنەیەكی بێ غەش و غەلە، مرۆڤ دەتوانێ خۆی لە نێو ئەوانی تردا ببینێ، خەمەكانی بەرامبەری تێدا خۆشبووێت، وەك لە سەرەتاوە گوتمان، ئەوە سیحرو زمانی خۆشەویستییە، خەم و ئازارەكان كۆدەكاتەوە، خۆی پێ جواندەكات، ئەوە دەنگی خۆشەویستی ڕەهایە هێزوو توانای لە ژیانەوە وەرگرتووە، پرسیاری مردن پێشێڵ دەكات، ئەوە سیحرو تەلیسمی خۆشەویستییە مەودای شوێنەكان ناهێڵێت، و گەرمیان و كوێستان لە ژێر یەك چەتردا كۆدەكاتەوە، ئازارەكان كاڵدەكاتەوە، شاعیر جگە لە دابەشكردنی زمانی خەم و ئازار قایل نابێ چێژ لە پەیوەندی خۆشەویستی دا دابەشبكات، خۆشەویستی دابەشبوون و كەمكردنەوە قەبوڵ ناكات، كانت دەڵێت "بەرگەی ئەوە ناگرم چێژەكانم دابەش بكەم"7، خەمەكانی گەرمیان و كوێستان، خاكە لە یادەوەری دڵدا دەرمانی گیانە، هەمیشە شاعیر دڵی واڵایە بۆ ئەو خۆشەویستییە، كە سەرجەم هەبوونەكانی سروشتی پێكەوە پەیوەستكردوە، هەر ئەم پەیوەستكردنەشە نەمری بە نیشتیمان بەخشیوە، داكۆكی لێدەكات، شاعیر لە چوار وێنەدا چەمكی مردن بەسەردەكاتەوە، كە دەڵێت نەمردم، نەمردنی شاعیر هێزی لە نەمردنی نیشتمانەوە وەرگرتووە، كەسایەتی شاعیر بە ڕەهەندەكانی دەرەوە و ناوەوە، پاژی ئەو ئەزموونە زیندووانەیە كە ناسنامەی لەسەر بونیادنراوە، وێنەیەكی بۆ لەكەیە لە درێژەپێدانی خەبات كە لە سەر داكەوتەكاندا بەدی دەكەین، شاعیر زیرەكانە توانیویەتی سەرەتای هۆنراوەكە بە كۆتاییەكەیەوە گرێبدات و قفڵیبكات، بۆ دواجار پارادۆكسێ ئەنجامبدات، وەك دەبینین ئەوەی لە سەرەتای هۆنراوەكەدا وەك بۆ

لایەنێك، تەنیا سەرپێی لە دەرووی سۆزێکەوە دەیوت "حاڵی دەبم"، هەنووکە بەرانبەر بە گەورەی کارەساتەکان سامناکی ڕووداوەکان، بەهێزو بەهای ئەوینەوە ، ئەم بەرگەی گرتووە و نەمردووە، سەرسامە چۆن بەرگەی نەهامەتێك دەگرێ بەو جۆرە کوشندە و کاریگەر بێت، هەڕەشە بێت لە سەر ئایندەو مانەوەی مرۆڤ، ئەوەی ئەم هێزەی لە دوایە ئیرادەی خۆشەویستی مرۆڤە بەرانبەر بە ستەم و ئەو هێزە نەخوازراوانە، کە لە وێرانکردندا جیاوازی ناکات لە نێو گەرمیان و کوێستان، لە سووتان و گرتێبەردان، مامڵەی شاعیر لەتەك ڕووداوەکان، ئەنگیزەی ناوەوەی خودە، بەستراوە بە چارەنووسەوە، وەك سەرەتای هۆنراوەکە مامڵەیەکی تاکە کەسی نییە، تا ڕێی نەرێنی بگێڕێ و بڵێت "حاڵی بووم"، لەم قۆناغە مامڵە بەرهەمهێنەرە و پاڵ بە وێنەی شیعریی یەکەمی هۆنراوەکەوە دەنێ، هەڵوێستی دروست وەردەگرێت، بە ئەجیندایەکی نیشتیمانی قەرەبووی بۆ دەکاتەوە، متمانەی پاکبوونەوەی بۆ دابین دەکات، گرتەکان فراوانتردەکات مانای سەراپاگیری پێدەبەخشێت، لە خەمی تاکە کەسییەوە دەیگێڕێت بۆ خەمی نیشتیمان، هەڵبەت ئیستاتیکای وێنە پابەندە بە بەکارهێنانی ڕەگەزەکانی گەیاندن و مەوداکانی نزیککردنەوە یان دوورکەوتنەوەی مانا لە وێناکردنی رەگەزەکانی گونجاندن و ئەگەربینی هاودژەکان، دۆزینەوەی پەیوەندییەکانی نێوانیان، گەرمیان و کوێستان لە فەرهەنگی زمانەوانیدا دوو پێگەی هاودژن، یەکەم چاوەڕێبوونی گەرمیان بۆ باران گەر لە ڕووی کۆمەڵایەتی و پەیوەندی بە ئاو و بارانەوە هەبێت، ئاماژەیە بە چینی پاڵەو جوتیار، بە خەڵکی گوندنشین، کە بژێوییان لەسەر بارانە، دووهەم کوێستان بە هۆبەو هاوار بەمانای ژیانی کۆچەری دێ، چینی سێهەم خەڵکی شار دەگرێتەوە، زیاتر چینی برجوازی بچوك خوێندەوار دەگرێتەوە، بەم گشتگیرییە، شاعیر سەرتاپای پێکهاتەی کۆمەڵگای کوردستان لە پەیوەندییەکدا ئاوێتەدەکات بە یەك چارەنووسەوە گرێیان دەدات، ئەوەی ئەم دوو قۆناغە دەشکێنی لە بۆتەی یەك خەمدا کۆیاندەکاتەوە، چینی سێهەمی شارنشینە، خوێندەوارە، لە شاردا نە گەرمیان دەمێنی نە کوێستان، لە ژێر یەك ناسنامەدا، یەك ڕەهەندی نەتەوایەتیدا، دەچەوسێنەوە، بە یەك چارەنووسەوە دەلکێن، چینی شار خەم هەڵگری هەردوو چینی گوندنشین و کۆچەرە، ئەمیان بە بێدەنگی لە چاوەڕوانی باران دا، ئەویان بە کێشەی هۆبەو گواستنەوەو هاواری بۆ شوێنی، هاوکات سێبەری ئەم دۆخە لەسەر شارنشین دا ڕەنگدەداتەوە، بگێڕێرەوە خۆی لە دەنگی شاعیردا بەدی دەکات، لێکەوتەی تینووبوون بۆ ژیان و ئاوادانی، وەك جێکەوتێ دڵی شاعیر دەسووتێنن، لە دووهەمدا هۆبە و ڕاهاتنی ڕەوکردنی گەرمیان کوێستان، گڕتێبەردان لەوێدا،

گڕتێبەردان بە جەستەی شاعیرەو گرێدەدات، کە لە شاردا خۆی دەنوێنێ، دەنگی شاعیر هەست بە تاوان و ئازارێکی سەختی ئەنتێلێژی دەکات، ئازارێك مردنیش ئەو ڕووەی نییە ئاوڕی لێ بداتەوە، نەکات، نە سووربوون، نە ڕۆژ، نە خۆزگە لە ئاست هەستکردنی ئەو تاوانەدا نییە، بە مردنیش فریای ناکەوێت، لە چوار گرتەی جیاوازدا لە دۆخی شکستبووندا لە دەرگای مردن دەدات، دەرگای لێ ناکرێتەوە، مردن واتا تەواو بوون، بەڵام ئەم ماوە بە هەستی مانەوە یەخەی مردن دەگرێ، پێدەچێت مردن دەرەقەتی نەیەت، شۆڕش دژ بە سیستەمی دۆگما و مردن دەکرێت، نەك پێچەوانەکەی، وەك پێشتر گووتمان ئەوەی ئەم، واتا شاعیر چاوەڕێی نەبوو ڕوویدا، گەر هەستی مردنی هەبوایە، چوار جار پرسیاری لە مردن نەدەکرد، بۆ نایباتەوە، درککردن بە هەستێکی ئاوهانە، ژیان هیچ، مردنیش ناپاکی لەتەکدا بکات، تێ بمێنیت، یان مایتەوە، لە یەکەمدا نەبوویتە ئەو بارانەی خەونی جوتیار بەدی بێنی، دیسانەوە لە دووهەمیشدا هەر نەبوویت بەو لانەیە هێبەی ڕەوندەکان بپارێزی، بە بیانووی هەبوونی بەرگری لە ناسنامە و لە مانەوە، لە یەکەمدا گەرمیان و گوندەکانی سووتێنران و کاولبوون، لە دووهەمیشدا گڕبەردرا لە هێبەو ڕەشماڵکانی کوێستان، ئێوە شۆڕشتان کرد، دەسەڵاتیش لە بیانوو دەگەرا، خەڵکی گەرمیان و کوێستانیش وەك یەك باجەکەیاندا، نەمانی گوندەکان لە نەمانی چاوەڕوانی و لە نەمانی خەوندا یەقیداوەتەوە، لە ئاستی ناوخۆدا دابەشبوونی جەستەی کوردی لێکەوتەوە، لە ئاستی نێودەوڵەتیشدا خەمێکی قورستر کۆماندەکاتەوە، خەڵات ئاسا بەسەر چوار ووڵاتدا دابەشکراوین، هەموو ڕۆژێ، گشت ساتێ، باجی کوردبوونمان دەدەین، بۆ کوێ برۆین، گەر کوردبوون ماڵێ بێت، گوندنشین پەنجەرەکەی بێت، دەوارنشینیش دەرگاکەی بێت، تۆی شارنیشینیش تێشووی خەمێکی ئەزەلیت لە هەگبەنابێت، لە ڕۆژێکی رەشدا، هەڵگری ناسنامەیەکی سپیت، لە ناوەوە وێرانە، لە دونیای دەرەوەشدا، لە دونیاشدا، چ کارەساتێکە کەس بەدەنگتەوە نایە، درێژ کردنەوە و پچرکردن و لەتکردنی وشەی ئاااخ هاوارکردن و بەرجەستەکردنی ئیرادەیە، هێزە لە ئینساندا، لەتکردنی لە چوار برگەدا، یەکتاخستنی ناڵەو ژانوژێی هەرچوار پارچەی کوردستانە، دەنگ و سەدای یاخی بوونێکە لە ناخەوە سەردەکات، چوار سنووری بە ناهەق دابەشکراو تێکدەشکێنێ، بێدەنگی دونیای دەرەوەش ڕیسوا دەکات "یاخیبوون کاتێك ڕوودەدات کە مرۆڤی یاخی هەستبکات لە شوێنێك بە جۆرێك لە جۆرەکان لەسەر هەقە"8، ئەم دەنگە پچڕە ڕەنگدانەوەی دەنگی یاخیبوونی خەمەکانی "مارف عومەر گوڵ"ی شاعیرە لە هەر چوار پارچەی کوردستان، چۆن لە نیوە شەودا واتا هێشتا نیوەیەك ماوەتەوە، هیوایەك هەیە، لە مردن ڕِزگاری

بکەن دەریکەن لە خەوی مردن بەئاگابێتەوە، خەو ئەوەیە پێینەگەیت، لە چوار گرتەدا لە چوار پارچەدا نەیتوانی پێیبگات، بێگومان وەرگر کاتێ هاوژینی ئەم دەقە شیعرییە دەبێت کە کارەکەی تێدا ئەنجامدراوە، بەم شێوەیە دەتوانێ لە ئاسۆی چاوەڕوانی نزیك بێتەوە، گەر نا وەرگر دەبی ئاسۆی چاوەڕوانییەك فەراهەمبكات كە گونجاو بێت لەتەك زەمەنی نووسینی مێژووی دەقە شیعرییەکە، دوا شت شاعیر بە گێڕانەوەی شیعرێکی کورت، توانی دەنگی خۆی بخاتە پاڵ دەنگی “تەڵعەت تاهیر”ی شاعیر، یان بە پێچەوانەوە تەڵعەت تاهیر لە ئێستادا دەتوانێ ئەو لە دێڕە شیعریەکەیدا بەدیبکات کە دەڵێت”ئەوانەی پاڵەوانی چیرۆکێکی خەمباربوون دەزانن…. کارەساتی گەورە پێویستی بە گێڕانەوەی درێژ نییە”

سەرچاوە:

1ـ بەختیار عەلی ـ لە دیارەو بۆ نادیارـ چاپخانەی کارۆـ چاپی یەك ـ ئەندێشە بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە ـ سلێمانی ـ ساڵ 2011 ـ لاپەڕە 85
2ـ مارف عومەر گوڵ ـ شایەکی نهێنی ـ چاپخانەی کارۆـ چاپی یەك ـ لە بڵاوکراوەکانی دەزگای ڕۆشنبیری جەمال عیرفان ـ سلێمانی ـ ساڵ 2015 ـ لاپەڕە 43
3 ـ عەبدوڵڵا تاهیر بەرزنجی ـ هیشام تاهیر بەرزنجی ـ چاپخانەی تاران ـ چاپی یەك ـ سلێمانی ـ ساڵ 2018 ـ لاپەڕە 17
4 ـ سی ـ دی لویس ـ الصوره الشعریه ـ ترجمه د. احمد نصیف الجنابی ـ مالك میری ـ سلمان حسن ابراهیم ـ دار الرشید للنشرـ منشورات وزاره الپقافه والاعلام ـ الگبعه الاولی سنه 1982 ـ ص 38
5 ـ بەختیار عەلی ـ سێوی سێهەم ـ چاپخانەی کارۆـ چاپی ـ ئەندێشە بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە ـ سلێمانی ـ ساڵ ـ لاپەڕە 66
6 ـ د. یادگار لەتیف شارەزووری ـ تیۆرەکانی وەرگرتن ـ چاپخانەی حەمدی ـ لە بڵاوکراوەکانی شانزەمین ڤیستیڤاڵی گەلاوێژ ـ سلێمانی ـ ساڵ 2012 ـ لاپەڕە 45
*بەدیوی ناوەوە لە داهاتوودا گەرانەوەیەکمان بۆ ئەم پرسیارە دەبێ
7 ـ دونیس هولیر ـ گۆڤاری شیعرـ ژمارە 7 ـ ناوی گووتارـ نارۆین خاڵی سەرەتا ـ وەرگێڕانی لە فەرەنسییەوە ـ شەهید کەڵڵسی ـ سلێمانی ـ ساڵ 2018 ـ لاپەڕە 106
8 ـ ئارام سدیق ـ گۆڤاری شیعرـ ژمارە 3 ـ ناوی گووتارـ شیعری یاخیبوونی ساختە لە ئەزموونی کەژاڵ ئەحمەد دا ـ سلێمانی ـ ساڵ 2017 ـ لاپەڕە 65

ماست فرۆش… فوئاد سەعید

رۆژێکیان کەسێك بەرەو ماست کڕین ڕووی لە دوکانی ماست فرۆش کرد. داوای باشترین ماستی لە خاوەن دووکاندار کرد. ماستفرۆشەکەش، سەری ستلی ماستەکانی بۆ کردەوە، کابراش بەکەیفی خۆی پەنچەی بە ناو ستلی ماستەکە ئەبرد، و بەدەم خواردنی ماستەکەوە بە ماستفرۆشەکەشی دەگووت: ماستەکە ترش و باش نییە. ماستفرۆشەکەش، سەری بەندکرد و بەمنگەمنگ لەبەردەم خۆیدادوا و گوتی: ڕامبە ڕاستی فەرمووە، کە دەبێژێت: “مرۆڤ هەرگیز کاری لەگەڵ خۆیدا نەکردووە، چونکە هێشتان لە خۆی و بەدارنەبێتەوە”. دواتر ڕووی لە کابراکە کرد، پێی گووت: ئەوەندە شارەزایانە پەنچە ئەخەیتە ناو ستلی ماستەکە تامی ماست ئەکەیت، ئەی بەچی هەر بەم پەنچەش خۆت بەدارناکەیتەوە تا بتوانی تامی ژیان و ئایندەی خۆت بکەی؟!